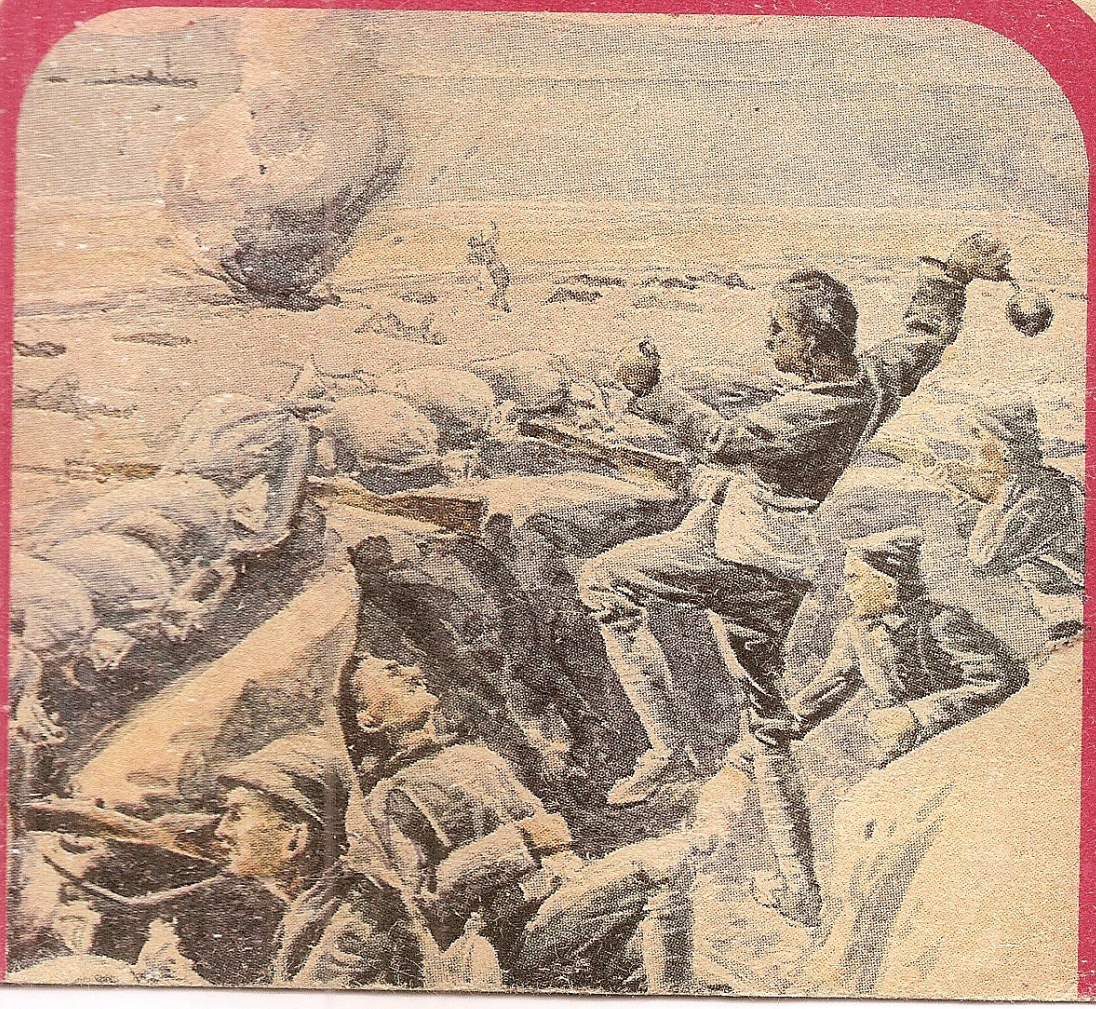
Tercüman
Aile ve Kültür
Kitaplığı

Türk'ün Şeref Destanı

ÇANAKKALE SAVAŞLARI

AYŞE BULUT • NİHAL YAZAN • RAHMİ KÂHYA

Tercüman
Şans numaranız
★ № 126476

Mustafa Kemal Paşa

MUSTAFA KEMAL ÇANAKKALE'Yİ ANLATIYOR

Mustafa Kemal, gazeteci Ruşen Eşref Ünaydın ile yaptığı görüşmede,Çanakkale Savaşı'na katılan ve bir çoğu şehit düşen Türk kuvvetlerine şöyle teşekkür etmiştir:

«İngilizler, Arıburnu çıkarmasında, bu cephedeki muharebelerde kumandanlarının, askerlerinin gösterdikleri cesareti, metaneti, cengâverce meziyetleri son derece övücü bir dille anmakta ve ilân etmektedirler. Fakat düşünün ki bütün muharebe vasıtalariyle mükemmel surette donatılmış olarak büyük bir inat ve azimle Arıburnu kıyılarına ayak basan düşmanımız gene o kıyı kenarlarında kalmağa mecbur olmuştur. Bundan dolayı subaylarımız, askerlerimiz vatanseverlikleri ve dinî hisleriyle, milletlerine yaraşır yiğitlikleriyle bu derece kuvvetli bir düşmana karşı taht şehrinin (İstanbul'un) kapılarını korumakla gerçekten iftihar etmeğe değer bir mevki kazanmışlardır. Kumanda ettiğim bütün kıt'aların subaylarını, erlerini birer birer takdir ederim. Bu ulu maksat uğrunda canlarını kahramanca feda eden mukaddes şehitlerimizi derin ve ebedî bir saygı ile yâdederim.»

[Ünaydın] Ruşen Eşref, Mustafa Kemal Çanakkale'yi Anlatıyor, İstanbul 1981.

ÇANAKKALE SAVAŞLARI

Çanakkale savaşları, I. Dünya Savaşı'nda İngiliz Deniz Bakanı Winston Churchill başta olmak üzere İngilizlerin ısrarı ile başlayan ve İtilaf kuvvetlerinin Çanakkale Boğazı'nda Türklere yenilerek çekilmelerine sebep olan savaşlardır.

Sebepleri:

Çanakkale savaşlarının sebeplerinden önce I. Dünya Savaşı'nın nasıl başladığını ve Osmanlı Devlet'nin savaşa nasıl girdiğini özetleyelim:

A) I. Dünya Savaşı'nın Sebepleri ve Osmanlı Devleti'nin Savaşa Girmesi:

XX. yüzyılın başlangıcından itibaren Avrupa'daki hava iyice ağırlaşmış ve karşılıklı münasebetler gerginleşmişti. Bunun sebebi ise, Fransız İhtilali'nin ortaya attığı yeni fikirler, anlayışlar; ayrıca da siyasî, sosyal ve ekonomik kurumlar ve bunların gelişmeleriydi.

Millî duyguların alevlenişi, büyük devletler hegemonyası, Avrupa'da düşman kamplarının kurulmasına sebep oluyordu. Özellikle İtalyan Birliği'nin kuruluşu ve bundan daha önemli olan Alman millî birlik ve imparatorluğunun

meydana çıkması, Avrupa dengesine, yepyeni bir düzen verdi ve I. Dünya Savaşı'na giden olayların başlangıcı oldu.

Kimisi kıyılarda yer edinmeyi, kimisi sömürgeci imparatorluklar aleyhine genişlemeyi, kimisi de eski Roma İmparatorluğu'nu hayal etmekteydi.

Almanya'nın ekonomik ve endüstriyel alanlarda saldırgan bir duruma girmesi, gelişmesi ve savaş gücünün artması ortalığı tedirgin ediyordu. Keza savaşın sebeplerinden birini teşkil eden İngiliz-Alman deniz hâkimiyeti ve bu konudaki çalışmaların sebebi de ekonomikti.

Bu suretle Avrupa'daki büyük devletler, karşılıklı iki bloka ayrılmışlardı. Rusya her iki bloka da ters düşmekteydi. Fakat Rusya'nın sınırsız insan kaynaklarını kullanması önemliydi. İngiltere ve Fransa Türk boğazlarından taviz vermek suretiyle bu devleti kendi taraflarına çektiler.

I. Dünya Savaşı, Almanya'nın yanlış görüş ve hesaplarıyle harekât serbestliğini kazanan Avusturya'nın, Sırbistan'ı ezerek kendi dağılmasını önlemek amacıyla yaptığı taarruzla başlamış, Slavlık gayreti-ki bu gayret Cermen - Slav rekabetini doğurmuştur-, Balkanlar'daki üstün durumunu devam ettirmek ve Avusturya'yı parçalamak isteği Rusya'yı, her ne olursa olsun Sırbistan'ı korumaya sevketmiş bir takım bağlaşma ve anlaşma ile çıkar bağları da Üçlü İtilaf'ı Rus arkasına takarak I. Dünya Savaşı'nı doğurmuştur.

Osmanlı Devleti üzerinde bölüşmeler ve istekler ile bu yolda beliren politikalar ise savaş sonrası görüşülecektir.

Osmanlı Devleti'nin durumu çok kritik ve karanlık bir haldeydi. Dıştan gelen saldırgan politika ve sataşmalara ilâve olarak son yıllardaki savaşlar, iç isyanlar ve millî kaynakların tükenmesi **"Hasta Adam"** diye nitelendirilmesine sebep oluyor; her işine karışılıyor, kapitülasyonlarla varlığı sömürülüyordu.

Almanlar, Baltık-Bosfor-Basra ekseninde kuracakları bir kuşakla, Akdeniz ve Hint okyanusuna çıkmak istiyorlardı. Kısaca Osmanlı Devleti'ni, hayat sahası, Hint Denizi ve Asya'ya ulaştıran bir köprü olarak görüyorlardı.

Rusları sıcak iklimlere ve denizlere çıkaracak da Osmanlı Devleti idi. Rusya bu sebeple Boğazlara resmen hâkim olmak, ayrıca Doğu Anadolu'yu elde ederek İskenderun'a inmek istiyordu.

İngilizler, kuzey ve batıdan gelecek tehlikelere karşı Boğazların korunması ve kapalı tutulmasını istiyorlardı. Basra körfezini, Şattü'l-Arap'ı, Hindistan'ın bir parçası olarak kabul eden İngiltere, Hint yolu ve Süveyş kanalının güvenliği bakımından da Filistin'e el atmak istiyordu.

Fransızlar da, İngilizlerin yolunda idi. Ayrıca Suriye ve Anadolu'nun güneydoğusuna göz koymuşlardı.

XIX. yüzyılın sonlarında İngilizler bu siyasetlerini değiştirdiler. Londra otoritelerine göre, Osmanlı Devleti hayatını tamamlamıştı. Mirasını paylaşmak önemli idi. Bu yüzden yalnız bırakılmıştı.

Osmanlı Hükûmeti'nin, kapitülasyonların kaldırılması teklifi reddolundu ve Üçlü İtilaf'ın kapıları kapandı. Osmanlı Devleti de Üçlü İttifak'a dönmek zorunda kaldı. Başlangıçta Almanya da soğuk davranıyordu. Fakat bu sırada Avrupa'nın siyasî havasında beklenen fırtına patladı. 28 Haziran 1914 günü Saraybosna'da Avusturya-Macaristan İmparatorluğu veliahtı Arşidük François Ferdinand karısı ile birlikte öldürülünce, Sırbistan'la Avusturya-Macaristan arasında savaş başladı. Almanya'nın 1 Ağustos'ta Rusya'ya, 3 Ağustos'da Fransa'ya; İngiltere'nin 5 Ağustos'ta Almanya'ya savaş ilan etmesiyle genişledi.

İngiltere, Fransa, Rusya ve Sırbistan'dan oluşan İtilaf Devletleri'ne 2 Ağustos 1914'de Lüksemburg, Belçika; 17 Ağustos 1916'da Romanya, 6 Nisan 1917'de Amerika, 27 Haziran 1917'de de Yunanistan katıldı.

Osmanlı İmparatorluğu, Almanya ve Avusturya-Macaristan'dan oluşan İttifak Devletleri'ne 23 Eylül 1915'te Bulgaristan katıldı.

Osmanlı Devleti'nin savaşa girmesine sebep olan üç ana konu vardır:

a) Osmanlı-Alman ittifakı

b) Alman zırhlılarının kabulü

c) Osmanlı Devleti'ni fiilen savaşa sokan **"Karadeniz olayı"**

a)**Osmanlı-Alman İttifakı:** Bu ittifak, 2 Ağustos 1914'de, yani savaşın başlamasından 5 gün sonra imzalandı. İttifak antlaşmasını hazırlayanlar: Sadrazam Said Halim, Harbiye Nazırı Enver Paşa, Dahiliye Nazırı Talât ve Meclis-i Mebusan reisi Halil Bey'dir.

8 maddelik antlaşmayı Osmanlı Devleti adına Sadrazam ve Hariciye Nâzırı Said Halim Paşa, Almanya adına da Almanya'nın İstanbul büyükelçisi Baron von Wangenheim imzaladı. Antlaşmanın ilk iki maddesi kısaca şöyledir:

1-Osmanlı Devleti ve Almanya, Avusturya-Sırbistan anlaşmazlığında tamamiyle tarafsız kalacaklardır.

2- Eğer Rusya savaşa katılır, Almanya da bu savaşa sürüklenirse, Osmanlı Devleti de savaşa girecektir.

Bu maddeler, antlaşma metninin, Alman-Rus savaşı başlamadan evvel hazırlandığını, fakat savaşın başlamasından sonra anlaşma üzerinde hiçbir değişiklik yapılmadığını açıkça göstermekteydi.

Savaş, Almanya tarafından 1 Ağustos saat 17'ye doğru ilan edilmişti. Osmanlı-Alman antlaşması ise 2 Ağustos günü öğleden önce yani savaş ilanından aşağı yukarı 16-17 saat sonra imzalanmıştır. Bu duruma göre Osmanlı-Alman antlaşması imzalandığı sıralarda Almanya'nın Rusya ile savaşa girdiğini, Osmanlı İmparatorluğu'nun sorumluluk taşıyan devlet adamları bilmez değillerdi!

Almanya ile yapılan antlaşmaya 5 Ağustos'da Avusturya-Macaristan katıldı. Osmanlı Devleti 3 Ağustos'da seferberlik ilan etti. Aynı gün Osmanlı Devleti'nin tarafsızlığından şüphe eden İngiltere, yapım ve tamirleri için evvelce Osmanlı ve Reşadiye zırhlılarına ambargo koyduğu gibi bu iki geminin ikmal ve teslim muamelelerini ambargo tarihine kadar kasten geciktirmişti.

b) **Alman zırhlılarının kabulü:** Goeben ve Breslau adlı iki Alman gemisinin, İngilizlerin takibinden kurtulması için Çanakkale Boğazı'ndan içeri girmelerine (11 Ağustos 1914) izin verilmesi, savaşa girmemizin diğer bir sebebi oldu.

Osmanlı Devleti'nin, imzalanan tarafsızlık antlaşmasına göre bu gemileri 24 saat içinde kara sularından çıkarması veya silahlarından tecrit etmesi gerekiyordu ki, bunların hiçbiri yapılmadı. Enver Paşa'nın izni ile Boğazdan girmesine izin verilen bu gemiler Heyet-i Vükelâca, Osmanlı Devleti tarafından satın alınmış gibi gösterildi ve İngilizlerin Sultan Osman'la Reşadiye'yi alıkoymalarına karşılık ve bunların yerine Almanya'dan iki gemi satın alındığı ilan edildi. Goeben'e "Yavuz", Breslau'ya "Midilli" adı verildi. Alman subay ve mürettebatının da başlarına birer fes geçirildi.

c) **Karadeniz olayı:** Almanlar Marn meydan savaşını kaybettikten sonra savaşın seyri ve mahiyeti değişmişti. Almanya, yapılan ittifakın 2. maddesini ileri sürerek Osmanlı Devleti'ni savaşa sürüklemeye bunun için de hükümet ileri gelenleri üzerinde baskı yapmaya başladı.

Osmanlı devlet adamları ise, bahara kadar beklemek, başkomutanlık karargahındaki Türk kurmayları da o zamana kadar hazırlıkları tamamlamak fikrindeydiler. Esasen henüz hazırlıklarını tamamlamamış olan Osmanlı ordusunun taarruz kudreti olmadığı gibi bir kış savaşı bakımından da donatılmamıştı. Donanma komutanı Amiral Souchon da, yeni Rus savaş gemileri, Rus Karadeniz donanmasına katılmadan Rus donanmasını baskına uğratmak düşüncesindeydi. Savaşa girmek konusunda Almanya'nın ısrarları karşısında malî zorluklar öne sürüldü. Ancak Almanya, maddî yardımın savaşa katılmak şartıyla yapılacağını ileri sürerek devletin bu durumundan da faydalanmasını bilmiştir.

Amiral Souchon eğitim için Karadeniz'e çıkmakta ısrara devam ediyordu, "talim için Karadeniz'e çıkabilirsiniz" emrinden iki gün sonra, yani 29 Ekim günü Karadeniz olayı meydana geldi. Amiral Souchon kumandasındaki Osmanlı

Enver Paşa

donanması, Odessa, Kefe ve Novorossisky şehirlerini bombardıman ettiği gibi 2 Rus gemisiyle 1 Fransız vapurunu da batırmıştı. Karadeniz olayı üzerine 1 Kasımda Ruslar; Kafkasya sınırında taarruza geçtiler. İngilizler de Kasımda Akabe'yi bombardıman ettiler ve İzmir körfezinde iki gemimizi batırdılar. Bunun üzerine ordulara başkomutanlıkça şu emir verildi:

"Kasım 1914'de Kafkasya sınırında savaş başladı. İngilizler Akabe ve İzmir taraflarında çatışmaya girdiler. Bundan dolayı bu devletlerle savaş halindeyiz. Her ordu vesaire komutanı şimdiye kadar olan tebliğlerle belirtilen savaş görevlerini yerine getirmede tamamen serbesttirler. Başkomutan"

Osmanlı Hükûmeti 11 Kasım'da çıkan aşağıdaki irade ile savaş ilan etti:

"İngiltere, Rusya, Fransa'nın düşmanca davranışları kıyı ve sınırlarımıza tecavüz ettiklerinden bizim de karşılık olarak bunlara savaş ilan etmekliğimiz hususunda 11 Kasım 1914 tarihinde Bakanlar Kurulu kararı ile padişah iradesi çıkmış olduğu".

14 Kasım'da da cihad-ı mukaddes ilan edildi. Ancak Osmanlı Devleti için bir propagandadan ileri gitmeyen cihad-ı mukaddes, sömürgeci devletlerin aldıkları tedbirler karşısında beklenilen sonuca ulaşamamış, yalnız onları emniyet tedbirleri almaya zorlamıştır.

B) Çanakkale Cephesinin Açılma Sebepleri:

19 Ağustos 1914'te Osmanlı Devleti'nin henüz tarafsız bulunduğu sırada Yunan hükûmeti, kuvvetlerini İngiltere'nin emrine vermek suretiyle bir Çanakkale savaşının açılmasını teklif etti. Osmanlı Devleti'nin ergeç ittifak Devletleri yanında savaşa gireceğini bilen İngiltere, bu teklifi başlangıçta uygun buldu; Yunanlıların Balkan Savaşı'ndan kalma bir çıkarma tasarısının olduğu biliniyordu. İngiliz Deniz Kuvvetleri, Yunan Kara Kuvvetlerini destekleyecek; Boğaz tahkimatını arkadan vuracak olan Yunan kuvvetleri İngiliz filosunun Marmara'ya kolaylıkla

girmesini sağlayacaktı. O sırada Gelibolu Yarımadası zayıf Osmanlı kuvvetleri tarafından tutulduğu için bu İngiliz-Yunan ortak hareketinin başarıyla sonuçlanması ihtimali kuvvetliydi. Böylelikle, Balkan devletleri elde edilecek, İttifak Devletleri tamamiyle çevrilmiş olacak, Rusya'nın insan kaynakları silahlandırılacak, Rus tahıl ambarları Akdeniz'e akıtılacak, bu devletin malî durumu düzeltilecek ve nihayet bu yardımların yapılmasıyla savaş kısaltılmış olacaktı.

Fakat böyle bir hareketin Osmanlı Devleti'nin savaşa girmesini çabuklaştıracağını, bunu Bulgaristan'ın izleyeceğini, Avusturya ile meşgul bulunan Sırbistan'ın Yunanistan'ı destekleyecek durumda olmadığını, Bulgaristan'ı kazanmak için Yunanistan ve Sırbistan'ın Balkan Savaşı'nda bu devletten almış oldukları toprakların geri verilmesinin istenemeyeceğini düşünen İngiltere, Yunan teklifini sonradan uygun bulmadı. Bundan başka, Rusların Yunan kuvvetlerinin İstanbul'a girmesine karşı koymaları hattâ Bulgaristan'ı tehdit yollu bir küçük kuvvet dahi verememesi ve nihayet Yunanistan'ın bu durum karşısında teklifini geri alması bu düşüncenin sözden iş alanına çıkmasına engel oldu.

Bunu, Birinci Deniz Lordu (Deniz Kurmay Başkanı) Amiral Fisher ile birlikte Deniz Lordu (Bahriye Nazırı) Churchill'in, savaş meclisine, Osmanlı kuvvetlerinin Süveyş'e saldırmalarından doğacak kötü durumu Gelibolu Yarımadası'na yapılacak bir çıkarma ile karşılama teklifi izledi. Bu teklifin uygun görülmemesi sonucu Çanakkale düşüncesi Kasım 1914 sonunda şimdilik suya düşmüş oldu.

Rusya'nın Müttefiklerine Başvurması:

1915 yılı başlarında Fransa cephesinde karşılıklı taarruzlar durmuş, mevzi savaşı başlamış, Doğu Avrupa cephesinde Ruslar çok insan ve gereç kaybına uğramış ve bu şartlar altında Kafkas cephesindeki Osmanlı taarruzu

önemli bir hal almıştı. Rusların bu durumunu düzeltmek için ona yardımda bulunma, müttefiklerinin başlıca düşüncesini teşkil etmekteydi. Gerçi Arkanjel ve Viladivostok yoluyle yardımda bulunuyor idiyseler de bu, ihtiyacı karşılamıyordu. Asıl yardım, Çanakkale ve Baltık Denizi gibi iki yoldan olabilirdi. Bunlardan birincisi daha elverişli bulunmaktaydı. Çünkü güçsüz bir Osmanlı Devleti ile karşılaşılacağı hesap edilmekteydi. Bulgaristan, Osmanlı Devleti'nden ve Romanya da Macaristan'dan toprak verileceği vaadi ile uzakta tutulur ve Balkan işlerine ilgisiz kalmayacak olan İtalya da birlikte hareket edecek olursa, böyle bir ortaklıkla amaca çabuk varılabilirdi.

İşte bu sırada 2 Ocak 1915'te Petersburg'daki İngiliz elçisi Rusların Kafkasya'daki durumlarının Aralık 1914 sonlarında güçleştiğini, Rus Başkomutanlığının bu cepheyi pekiştiremeyeceğini ve bu sebeple, Osmanlı Devleti'nin başka yerde yapılacak bir kara veya deniz gösteri harekâtıyla meşgul edilip edilemeyeceğinin sorulmakta olduğunu hükûmetine bildirdi. Bu konuda Bahriye Nazırı Churchill ile görüşen Harbiye Nazırı Lord Kitchener, en iyi çarenin Çanakkale'ye taarruz olacağını, fakat böyle bir hareketin aylara bağlı olduğunu söylemekle beraber, Rusya'ya da bu konuda hazırlıkta bulunulduğunu bildirmekten geri kalmadı.

3 Ocak'ta Birinci Deniz Lordu Amiral Fisher, Churchill'e şu teklifte bulundu: Fransa cephesinden çekilecek 75.000 kişilik İngiliz ve Hint birlikleriyle, petrol kaynaklarının ele geçirilmesi amacıyle Hayfa veya İskenderun'a çıkarma yapılacak, bununla birlikte Gelibolu Yarımadası'na Yunan kuvvetlerinin çıkarılması sırasında da Çanakkale Boğazı Macestik (Majestic) ve Kanopus (Conopus) sınıfı savaş gemileriyle zorlanacaktı. Churchill, bu teklifin ilk kısmını uygun bulmadı ve çalışma arkadaşlarıyle görüştükten sonra, Çanakkale önündeki Müttefik İngiliz-Fransız Filosu Başkomutanı Amiral Carden'den Çanakkale'yi yalnız deniz kuvvetleriyle zorlamanın başarılı olup olmayacağını sordu ve bu amaçla eski savaş gemilerinin kullanılacağını,

bunlara mayın arama-tarama gemilerinin eşlik edeceğini, engel yarıcısı olarak ticaret gemilerinin görevlendirileceğini ve harekâtın önemliliğinin ağır kayıpları gerektireceğini bildirdi.

Amiral Carden buna 5 Ocak'ta, Çanakkale'nin bir vuruşla değil, fakat çok sayıda gemi ve geniş ölçüde harekâtla ele geçirilebileceği cevabını verdi. Bu cevap savaş meclisinde görüşülürken amiraller, Carden'in görüşüne katılmakla beraber, bunlaran Amiral Sir Henry Jackson, donanmanın, tahkimatı düşürmek suretiyle elde edeceği başarının Gelibolu Yarımadası'nda yapılacak bir çıkarma ile desteklenmesi ve İstanbul'un bunlarla işgal edilmesi gereğine işaret etti. Gerçekte de, geçmişte yapılmış olan incelemeler ve elde edilmiş tecrübeler, bunu gösteriyordu. Filo, Marmara'ya girse bile Boğaz'ın iki yakası ele geçirilmedikçe amaca tam ulaşılmış olmazdı.

Bahriye Nazırı Churchill, 3 Ocak toplantısına katılmış olan Amiral Fisher'in fikrini almadan 6 Ocakta Amiral Carden'e söz konusu harekâtı nasıl yapacağını sordu ve yüksek otoritelerin kendisiyle aynı düşüncede olduklarını ekledi. Amiral Carden bundan, Lord Fisher'in Churchill ile anlaşmış olduğu anlamını çıkarmıştı.

8 Ocaktaki toplantıda Harbiye Nazırı Lord Kitchener, Çanakkale'ye karşı bir kara-deniz işbirliğinin gereğinden söz ederek bunun için gerekli olan 150 bin kişilik bir kuvvetin halen elde bulunmadığını söyledi.

Çanakkale İçin Kesin Karar:

İngiltere Bahriye Nezareti'ndeki daire başkanları, 12 Ocakta Churchill'in bir muhtırasını aldılar. Bunda kısaca, Çanakkale'nin teklif edilen biçimde zorlanacağı, yeter kuvvetteki bir İngiliz filosunun Marmara'daki Osmanlı filosunu yenmesinin büyük anlamda bir başarı olacağı ve bunun Doğu'daki savaş durumunu İtilâf Devletleri yararına değiştireceği anlatılmakta, bundan sonra gemilerin tasarlanan.. harekât için nasıl tevzi edileceği bildirilmekte, bütün hazırlıkların gizli tutulması ve kesin bir taarruz planının

meydana getirilmesi istenmekte idi.

13 Ocakta toplanan savaş meclisi, siyasî durumun Rusya'ya yardım etmek ve Bulgaristan'ın İttifak Devletlerine katılmasını önlemek için hangi yoldan gidileceğinin bir karara bağlanması gerektiğini görüştü. Çanakkale tasarısı dışındaki bütün diğer teklifler ilgi görmedi. Churchill, Amiral Carden'in tekliflerini, ana vatandan gönderilecek gemilerle alınacak tedbirlerin, Nezaret tarafından iyice incelenmiş olduğunu ve bütün tahkimatın belli kurallar içinde birkaç hafta içinde düşürülmesi için bir plan hazırlanması gerektiğini anlattı. Lord Kitchener, bu deneme planına değer verdi; etkisiz kaldığı takdirde; bombardımanlar tatil edilebilirdi. Sonunda şu karara varıldı: Doğu'da bir şeyler yapılmadıkça, Almanlara kesin bir darbe indirilemez. Bahriye Nezareti, İstanbul hedef olmak üzere Gelibolu Yarımadası'nı ele geçirmek yolunda Şubat ayında yapılacak deniz harekâtı için hazırlıklarda bulunacaktır.

Hazırlıklardan biri, müttefik Fransa ile görüşmek oldu. Fransa Bahriye Nazırının Londra ziyaretinden yararlanılarak, İngiliz-Fransız filolarının Akdeniz'de kullanılması meselesi görüşüldü. Özellikle Amiral Carden'in Çanakkale önündeki Müttefik filoya komuta etmesi kararlaştı.

İngiltere, Akdeniz filosunu pekiştirdi; bu arada yeni Queen Elizabeth savaş gemisi Carden'in emrine gönderilecekti. Ayrıca İndefetigable savaş kruvazörü İnflexible savaş kruvazörüyle değiştirilecek, savaş yeterlilikleri yüksek olan Lord Nelson ve Agamemnon savaş gemileri de verilecekti.

Fransa Bahriye Nazırıyla yapılan görüşmeden sonra, İngiltere Bahriye Nezareti, 15 Ocakta tasarlanan harekâttan Rus Başkomutanlığını haberdar etti. Rus hükûmetinin, Karadeniz Boğazı önünde yapılacak harekâtla Müttefiklerini destekleyeceği ve ayrıca Rus kara kuvvetlerinin de hazırlanacağı ümidi belirtildi. Rus kuvvetlerinin, ancak Çanakkale Boğazı ağzındaki tabyaların düşürülmesinden sonra harekete geçmesinin uygun olacağı, bu suretle harekâtta başlangıçta bir başarısızlığa uğranırsa bunun

yapacağı ters etkilerin önlenmiş olacağı da bildirildi. Bununla beraber harekât, sonuna kadar yürütülecekti ve Rus filosunun lüzumlu anda birlikte etkili olması isteğe uygundu.

Rusya 26 Ocak tarihli cevabında, Osmanlı Devleti'ne karşı yapılacak bir harekete doğrudan katılacak durumda olmadığını, Rus Karadeniz filosunun Osmanlı donanmasına az bir farkla üstün bir durumda olduğunu, bu sebeple bu donanmanın karşısına donanmanın bütünüyle çıkmak zorunda olduğunu bildirdi; Rus Karadeniz filosunun bu güçsüzlüğü ancak Mayıs 1915'te hizmete girecek olan ilk büyük savaş gemisi, modern muhrip ve denizaltı gemileriyle giderilebilecekti. Karadeniz Boğazı'ndaki silahlar, Rus filosuna başarılı bir taarruz imkanı vermemekteydi. Bütün bunlara rağmen, Osmanlı Devleti'ne karşı yapılacak bir harekât büyük önem taşırdı. Başarılı bir harekât, tarafsız Balkan devletleri üzerinde etki yapacak ve Osmanlı Devleti'ni savaş dışına götürecekti.

Ana vatan filosundan bazı gemilerin Çanakkale'ye ayrılmasını teklif etmiş olan Birinci Deniz Lordu Amiral Fisher, son toplantıdan sonra, Çanakkale'ye karşı uygulanacak taarruz planının donanmanın diğer görevlerini ve özellikle Kuzey Denizi'ndeki işlerini tehdit edecek derecede büyük ölçüde gelişeceği sonucuna vardı. 25 Ocakta Başbakan Asqith'e verdiği bir yazıda, donanmanın başka bir yerde kullanılmasını teklif ederek kuvvetin dağıtılmaması için uyarıda bulundu.

28 Ocak tarihli savaş meclisinin toplanmasından biraz önce Başbakan, Bahriye Nazırı ve Birinci Deniz Lordu Fisher ile görüştü. Fisher'in başka harekât teklif etmesine karşılık Churchill, Çanakkale üzerinde direndi. Uzun görüşmelerden sonra çoğunluk, Churchill'in düşüncesini uygun buldu, çekimser kalan Fisher, ileri sürdüğü noktaların gözönüne alınmadığını görünce çekilmeye kalktıysa da Lord Kitchener'in aracılığıyla bundan vazgeçirildi.

Kesin karara, aynı gün öğleden sonra yapılan ikinci toplantıda varıldı. Daha önce Churchill, Fisher'le yaptığı

görüşmede, plan konusunda onun onayını almıştı. Sonunda Churchill'in, hizmetin yapılacağı konusundaki demeci üzerine, Çanakkale'ye yalnız deniz kuvvetleriyle yapılacak olan taarruz hakkında kesin karar alındı.

Çanakkale'ye açılacak seferin, yalnız deniz kuvveti ile yapma kararı yerinde olmadığı halde, Bahriye Nazırı Churchill'in görüşünde direnmiş olması dikkat çekicidir. Bunda, Balkan Savaşı sonucunun, Osmanlı Devleti için bir güçsüzlük sayılmış olmasının ve o sıralarda İngilizlerin elinde yeterince kara birliklerinin bulunmayışının etki yapmış olması, büyük bir ihtimal içindedir.

I. Dünya Savaşı'nın, Çanakkale cephesindeki savaşlar, başlıca iki ayrı harekât döneminde cereyan etmiştir. Bunlar, cephenin siyasî ve stratejik olayları içerisinde birbirine bitişik ve bütünleşmiş görünseler de; uygulandıkları şekil, zaman, yer ve taktik yapılarıyla kendilerine özgü bir oluşum ve nitelik taşırlar.

Birinci dönem: 19 Şubat'tan başlayarak 18 Mart 1915 gününün Büyük Zaferiyle Türk tarihine geçen harekât, müttefik filoları ile, bunları saldırılarına göre hazırlanmış bir müstahkem mevkiin uzaktan çarpışması ve yalnız ağır ateş kaynaklarına dayanarak ölesiye hesaplaşmasıdır.

İkinci dönem: 25 Nisan 1915 pazar günü sabahı başlayıp 8,5 ay aralıksız kara savaşlarıyla sürdürülmüştür.

Çanakkale cephesinin harekât bakımından asıl gövdesini bu dönem meydana getirir.

18 Şubat'ta Fransızların bir tümen, İngilizlerin de iki tümenli Avustralya ve Yeni Zelanda kolordusunu (ANZAK) 24 Şubat'ta harekâtın emrine tahsis etmeleri, savaş hazırlıklarını tamamladı. Bu kara kuvvetleri yetersizdi, ancak bunların deniz kuvvetlerinin ortadan kaldırılamayacağı kıyı direnmelerinde kullanılması kararlaştırılmıştır. Kara kuvvetlerinin hedefi Gelibolu Yarımadası'ndaki önemli mevkileri işgal etmek suretiyle İtilâf donanmasının Çanakkale Boğazı'nı geçmek için Boğazı forsalamasına yardım etmektir.

DENİZ HAREKÂTI:

Savunma Düzenleri:

Çanakkale Boğazı savunmaya elverişli bir boğazdır. Boğazın iki tarafı engebelidir ve iki kıyı arasındaki mesafe kısadır. Ayrıca uzun bi boğazdır. Ancak savunma düzeni yeterli değildir. Topların bazıları, Mesudiye zırhlısı ve Edirne'den getirildi. Mayınlama için Trabzon, İzmir ve Karadeniz Boğazı'nda kullanılan mayınlardan yararlanıldı. Ağır top mevzileri toprak ve taştandı, Zırhlı, kaybolur top mevzileri yoktu. Ağır topların çoğu kısa menzilli ve eski idi. Cephane çok azdı. Miralay Cevat komutasındaki savunma düzeni üç kısma ayrılmıştı.

1-Dış Savunma: Boğaz'ın giriş yerinde bulunan Orhaniye, Kumkale, Seddülbahir ve Ertuğrul adlı dört tabyada 19 top vardı. Bu topların dördü çabuk ateşli ve büyük gemileri tahrib edici güçte idi.

2- Orta Savunma: Karanlık Liman'dan Kepez'e kadar olan bölgede, 7 tabyada 24 ağır top vardı.

3- İç Savunma: Bu savunma bölgesinde 9 tabya ve 59 ağır top vardı. İç savunma bölgesi en çok mayın yerleştirilmeye çalışılan bölgedir. Bu bölgede toplam 403 mayın kullanılmıştır. Düşman gemileri uzun menzilli toplarıyla kıyıları rahatça dövebiliyorlardı. Orta ve iç savunma bölgelerine

Mustafa Kemal Paşa, Liman von Sanders'le birlikte.

ağır toplar yerleştirilerek bu bölgelerin kuvvetlendirilmesine çalışıldı.

Savaşın başlangıcında Saros Körfezi kuzeyindeki süvari tugayı, buradan Eski İstanbul Burnu'na kadar, 7. ve 9. tümenlerle 6. seyyar jandarma taburu da Boğaz'ın iki tarafına kıyı savunması için yerleştirildi. Bölgedeki Türk deniz kuvveti 4 torpidobot, 1 gambot ve 1 torpidogambot idi.

İLK DENİZ SAVAŞLARI:

Savaş 10 Ağustosta İngiliz donanmasının Çanakkale Boğazı'nı yakın ablukaya alması ile başladı. 3 Kasım 1914'te İngiliz ve Fransız zırhlıları dış tabyaları 20 dakika topa tuttu; tabyaların büyük kısmı yıkıldı. Bunlar daha sonra onarıldı. Düşmanın planı sırasiyle dış savunmayı düşürerek, orta savunma sistemini yıkmak, iç savunma tabyalarını yıktıktan sonra da mayınları temizleyerek Marmara Denizi'ne çıkmaktı.

Dış Savunmanın Düşürülmesi İçin Yapılan Savaşlar:

19 Şubat 1915'te İtilâf zırhlıları saat 9.36'dan 17.30'a kadar Boğaz'ın iki kıyısını topa tuttular. 3 gemisi isabet alan düşman, 20 ve 25 Şubat'ta saldırısını yeniledi. Düşman planının birinci safhası gerçekleştirilmiş oluyordu. Bu saldırılar sırasında dış tabyalarımız düştü ve 19 topu da kaybettik. Dış savunmamızın düşmesi İtilâf devletleri safında siyasî bir takım gelişmeler doğurdu. I. Dünya Savaşı'nın başında savaşa girmek istemeyen İtalya, İtilâf devletlerine yanaştı. Bulgaristan tarafsız bir hal aldı. Rusya ve Yunanistan savaşa kuvvet göndermeyi kabul ettiler. Rusya, Yunanistan'ın amacı İstanbul'u işgal etmek olan bir harekâta katılmasını istemiyordu. Çünkü Eski Bizans'ı canlandırmaya çalışan Yunanistan'ı, açık denizlere çıkmak isteyen Rusya, İstanbul'dan bir daha kolay kolay çıkaramazdı. Bu siyasî gerginlik Rusya'nın Yunanistan'a Çanakkale Savaşı'na karışmaması için bir nota göndermesine sebeb oldu. Bunun üzerine Rusya'yı saflarından kaybetmek istemeyen İtilâf devletleri de Boğazları Rusya'ya vaad etmek zorunda kaldılar.

Çanakkale savunmasının ünlü kumandanlarından bir grup.

Orta Savunma Bölgesi Savaşları:

Orta savunma bölgesine saldırı 26 Şubat'ta başladı. İlk gün başarı sağlayamayan düşman, 27 Şubat'ta saldırısını yeniledi; yine başarı sağlayamadı. Düşman saldırıdan vazgeçerek mayın tarama işiyle uğraştı. Ancak Nusret mayın gemisinin 7-8 Mart gecesi düşmana sezdirmeden Karanlık Liman'a döktüğü 26 mayın, 18 Mart deniz savaşında yegane başarı unsuru oldu.

İç Savunma Bölgesi Savaşları:

18 Mart 1915 saat 10'da 18 zırhlı ve kruvazör, torpidobot ve mayın tarama gemilerinden oluşan İtilâf donanması boğaza girdi. Triumph zırhlısının 11,15'te ilk topu atmasıyla savaş başladı. Bu sırada Agamemnon zırhlısı yara aldı, İnflexible zırhlısının komuta köprüsünde yangın çıktı ve diğer bir çok gemi de yara aldı. Öğleden sonra aldığı yaralarla Gaulois zırhlısı savaşamaz hale geldi, Bouvet zırhlısı ağır yara aldı. Amiral de Robeck mayın tarama

gemilerine ilerleme emri verince, düşman için felaket başladı. Bouvet, İrresistible ve Ocean zırhlıları mayına çarparak kısa bir süre içinde battılar. İnflexible zırhlısı da mayına çarptı ve İmroz açıklarında karaya oturdu. Bu felaketler üzerine düşman geri çekilmek zorunda kaldı. İngiliz hükûmeti ertesi gün savaşa devam kararı verdiyse de kaybın kısa zaman içinde doldurulmaması üzerine savaşa devam edilemedi, kara ve deniz kuvvetlerinin beraberce kullanılacağı yeni bir harekâta karar verildi. (27 Mart).

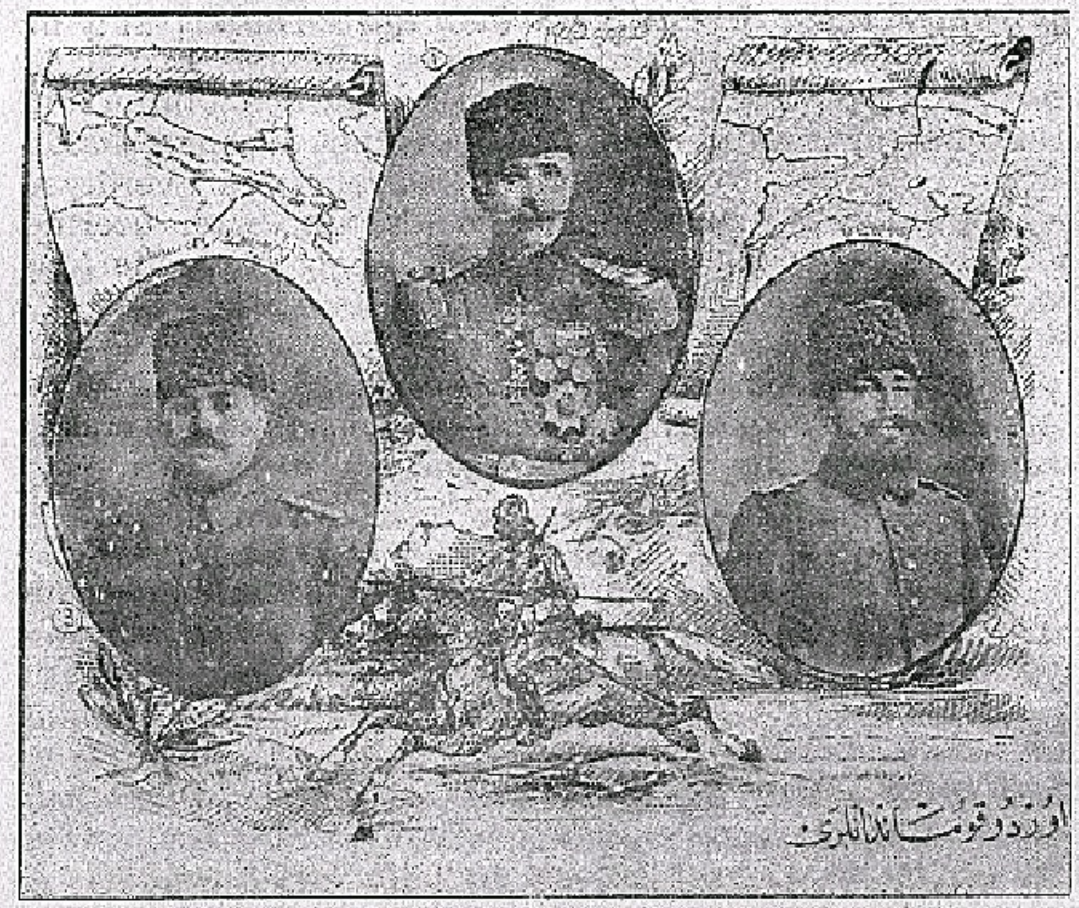
18 Mart deniz savaşı Çanakkale savaşlarındaki ilk Türk zaferidir. Bu savaşın asıl kahramanı yüzbaşı Hakkı komutasındaki Nusret mayın gemisi ve personelidir.

Kara Savunma Düzeni:

Kara savunması 5. Ordu tarafından yapılıyordu. Savaşın başlangıcından sonra 6. tümen ve 1 süvari tugaylı ordu çapına çıkarılan ve Mareşal Liman von Sanders'in komutasına verilen 5. Ordu'nun kuvvetleri yeterli değildi. Savunma için bir kolordu daha lazımdı. 5. Orduda 26 Mart 1915'te bir komuta değişikliği olmuş ve Esat Paşa'nın yerine Liman von Sanders getirilmişti. Esat Paşa çıkarmanın merkez kesimine yapılacağını değerlendirmiş ve Çanakkale savunmasını buna göre planlamıştı. Bu tarihte komutanın yabancı bir ele teslimi ve bu planın tamamen tersinin uygulanışı cidden çok üzücüdür ve Türk milletine çok pahalıya mal olmuştur. Liman von Sanders kuvvetleri 3 bölgeye eşit olarak dağıttı. Asıl savaş hattının kıyıdan geçirilerek düşmanın karaya ayak basmasını amaçlayan düzen Liman von Sanders tarafından değiştirilerek felaketlere sebeb oldu. Yeni düzen düşmanın karaya ayak basmasına müsaade ettikten sonra onu denize dökmekti.

İtilâf Devletlerinin Planı:

İtilâf kuvvetleri 75.056 asker, 140 top ve 8 uçaktan meydana geliyordu. Bunlardan 29. tümen (deniz piyadesi) Boğazın iç savunmasını elde etmek amacı ile Seddülbahir

1.Ordu Kumandanı Esat Paşa (ortada), 2.Ordu Kumandanı Vehip Paşa (sağda), 3.Ordu Kumandanı Mahmud Kâmil Paşa (solda)

bölgesi kıyılarına çıkarılacak; ANZAK kolordusu Seddülbahir'e çıkanlara yardım amacıyla Kabatepe-Arıburnu arasına çıkarılacak; Fransız 6. alayı Anadolu kıyısındaki Türk kuvvetlerini yerinde tutmak için Kumkale bölgesine sahte bir çıkma hareketi yapacak; ayrıca Saros Körfezi ve Beşike limanlarında çeşitli çıkarma gösterileri yapılacaktı. Çıkarma tarihi 25 Nisan olarak tespit edildi. Çıkarmanın gece yapılması da kararlaştırıldı. Çünkü Türk kuvvetleri ışıldakları yeterli olmadığı için denizi yeterince aydınlatamıyorlardı. Bu sebeble ani bir baskın yapılabilirdi.

Düşmanın harekât üssü İskenderiye, ikinci üssü Mondros limanı ve Midilli'ydi. Çıkarma 25 Nisan 1915'te 109 savaş ve 308 taşıt gemisi ve özel çıkarma araçlarıyla başladı. İlk çıkarma saat 5'te Arıburnu'na, saat 6'da Seddülbahir bölgesine, saat 9.30'da Kumkale'ye yapıldı.

Seddülbahir Bölgesi Çıkarmaları:

Seddülbahir bölgesine düşman beş noktadan çıkarma yaptı. Türk 26. alayının 3. taburu, 17 km.'lik cephede 3 çıkarma yerinde -Ertuğrul koyu, Teke koyu ve Karacaoğlan koyu-, 2. taburu ise 10 km.'lik cephede 2 çıkarma yerinde -Morto Limanı, Sığındere ağzı kuzeyi- düşmanı karşıladılar. İngiliz topçu ateşinden sonra çıkarma başladı. Bu beş çıkarma yerinden Morto limanındaki Türk kuvveti İngiliz topçu ateşiyle yok olduğundan üç bölüklük İngiliz kuvveti bu bölgeye rahatlıkla çıktı. Ertuğrul koyuna çıkan taburun ilk dalgası tamamiyle yok edildi, 2000 eri taşıması düşünülen kömür gemisi (River Clyde)'nden çıkış çok kayıplı oldu. Kıyıya çıkabilenler toprağın meydan getirdiği set arkasında tutundular. Teke koyuna yapılan ilk çıkarma yok edildi ise de ikinci dalga başarı sağladı ve Ertuğrul koyu çıkarmasına yardımcı oldu. Karacaoğlan koyu çıkarması başarı sağladıysa da Türk karşı taarruzu ile yerlerinde durmak zorunda kaldılar. Sığındere ağzı kuzeyine düşman rahatça çıkarma yaptı, Ancak karşı Türk taarruzu ile 26 Nisanda bu kıyıyı boşaltmak zorunda kaldı. Gece bomba ve süngü savaşları ile geçti. Aynı gün Fransız 1. tümeni Morto limanına çıkarıldı. Bunun üzerine 9. Tümen aldığı bir emirle 3 km. kadar çekildi. Düşmanın ağırlık merkezi, bu bölgedeki çıkarması ile Boğazın içindeki savunmamızı düşürmek için yetişmek istediği Alçıtepe'den uzakta kaldı.

Arıburnu Çıkarması:

Arıburnu kıyısında 1500 m.'lik cephede çıkarma yapıldı. Ancak düşman akıntı sebebiyle istediği noktaya çıkamadı. Aslında Arıburnu ile Kabatepe ortasına çıkarma yapmak

planlandı ise de 3. Avustralya tugayı Arıburnu'nun 2 km. kadar kuzeyine çıkabildi. Düşman istenmeyen bir kıyıya çıkmasına rağmen, Türk kuvvetlerince zayıf tutulan bir bölgeye çıktığı için büyük kolaylıklarla karşılaştı. Düşman güneyde Kanlısırt, ortada Kemalyeri, kuzeyde Düztepe doğrultusunda ilerledi. Böylece Conkbayırı ve Kocaçimen Tepesi'ni düşman tehdid etmeye başladı.

Conkbayırı Savaşı:

Arıburnu çıkarma yerinde ilk karşı koyma görevi 27. alay komutanına verildi. Bu alay 9. tümen komutanından aldığı emirle Kemalyeri Tepesi'ne ilerledi ve üstün düşmana karşı taarruza geçti.Bu bölgedeki olaylara ordu komutanının emri ile karışabilecek diğer bir birlik, miralay Mustafa Kemal komutasındaki 19. tümendi. Mustafa Kemal top seslerini işitince 3. kolordu komutanı Esat Paşa'yla telefonda görüştü ise de kesin bir bilgi elde edemedi. Daha sonra 9. tümen komutanından çıkarma hakkında bir rapor geldi. Raporda yardım da isteniyordu. Bunun üzerine savaş hazırlıkları yapıldı ve süvari bölüğü batıya sürüldü. Mustafa Kemal, Arıburnu-Kabatepe bölgesinde olacağını anladığı düşman tehdidini ortadan kaldırmak üzere, 57. piyade alayının başına geçerek Kocaçimen Tepesi'ne doğru hareket etti. Kocaçimen Tepesi'ne doğru kaçmakta olan askerleri de mevzilendirerek, 57. alayı Conkbayırı'na taarruz ettirdi. Bu sırada 27. alayın da Kemalyeri'nden taarruza geçtiği öğrenildi. Düşman kısa sürede çekilmeye başladı. 72. ve 77. alayların da katılmasıyla gün boyu devam eden çarpışma çok şiddetli geçti. Kıyıda binlerce yaralı toplandı. Bu sırada düşmanın gemilerden imdat istemesi ve gemilerin topçu ateşine başlamaları ile düşman kıyıya yakın sırtlarda tutunabildi. Netice olarak düşman denize dökülmedi ve çok kayıp verdik. Ancak düşmanı geriletmiştik. Geceleyin düşman saldırısını yeniledi ise de başarı sağlayamadı. Geceleyin ANZAK kolordusunun çıkarmasına devam edildi. Anafartalar çıkarması sırasında Conkbayırı'nda bir daha buluşuncaya kadar düşman, Arıburnu'n-

dan uzak tutuldu ve Çanakkale Boğazı düşmekten kurtarıldı. 25-26 Nisan gecesi yapılan düşman çıkarması, 26 Nisan günü de devam etti. Bu kuvvetler Arıburnu cephemizin sol kanadına ve ortasına taarruza geçerek çok ağır kayıplar verdirdiler. 57., 27., 77. ve 72. alaylar taarruzlar karşısında çekilmeden, çok ağır şartlar altında, cephe düzenlemeleri ile uğraştılar. Ordu komutanlığı 3. tümenden 33. ve 64. alayları Gelibolu Yarımadası'na geçirerek 27 Nisan taarruzu için cepheye sürdü.

Kumkale Çıkarması :

Bu çıkarma bir gösteriş çıkarmasıdır. Kıyıya Fransız 6. sömürge piyade alayı çıkmıştır. Savunma birliklerinin parça parça kullanılmasından dolayı, düşman denize dökülemedi. Düşman 26 Nisanda Morto limanına çıkabilmek için kıyıyı terk etti.

Saros Körfezi Çıkarması:

Bu çıkarma da bir gösteri çıkarmasıydı. Türk kuvvetlerini bu bölgeye çekmek için akşama doğru 1200 kişi karaya çıkarıldı ve guruptan sonra geri alındı.

Beşike Limanı Çıkarması:

Bu da bir gösteri çıkarmasıydı. 25 Nisan'da 1 Fransız kruvazörü ve 3 torpido muhribi desteğinde yapılan çıkarma, yoğun sisten faydalanılarak durduruldu. Liman von Sanders burada büyük bir askeri hata yaparak 2. ve 5. tümenden bir alayın bölgeye gönderilmesine razı oldu. İtilâf kuvvetleri bu suretle istedikleri aldatma etkisini sağlayabildiler.

Çıkarmalardan Sonraki Bahar Savaşları:

Gelibolu Yarımadası Saros Grubu, Arıburnu Grubu ve Seddülbahir Grubu olarak üçe ayrıldı. Savaş taktiği

düşmanın yerleşmesine meydan vermeden denize dökülmesi şeklinde değiştirildi.

Seddülbahir Bölgesi Bahar Savaşları:

28 Nisan'da topçu ateşi yardımıyla düşman taarruza geçti. Seddülbahir Grubu komutanı Zunder Stern, Alçıtepe'ye çekilme emri verdiyse de bu emir Esat Paşa tarafından önlendi ve akşama doğru eski mevzilerine atıldı.

1. Kirte Savaşı:

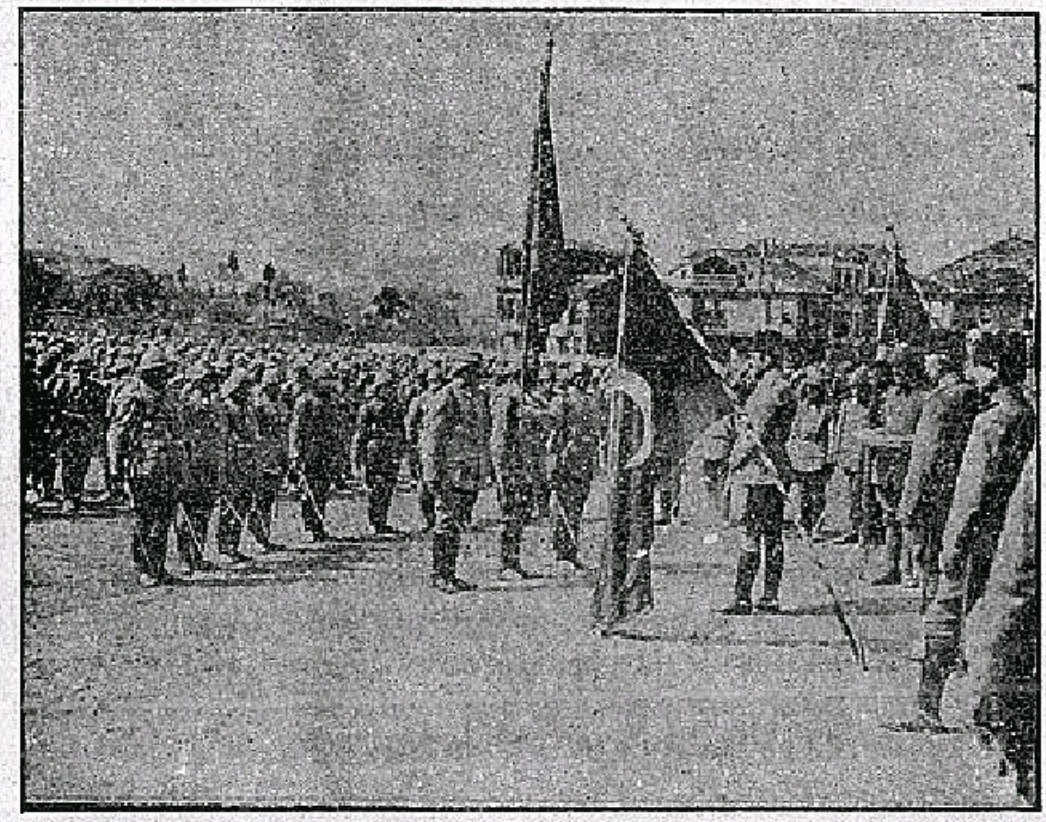
Seddülbahir Grubu 9. ve 7. tümenlerle 1 Mayıs gecesi taarruza geçti. Ertesi gün düşman karşı taarruzda bulundu. 3 Mayıs'ta 15 tümen de Türk kuvvetlerine katılınca taarruz yenilendi. Bu taarruzlarda kumandanın yetersiz ve bilgisiz olması, çok fazla kayıp vermemize sebep oldu. Bunun üzerine Seddülbahir Grubu komutanlığına general Weber getirildi. 1. Kirte savaşında 16.000 Türk şehit oldu. İngiliz ve Fransızlar da 10.000'in üzerinde kayıp verdiler.

2. Kirte Savaşı:

Düşman Alçıtepe'yi elde etmek istiyordu. Bu sebeble 6-8 Mayıs tarihlerinde 44 taburla taarruza geçti. 7 Mayıs'ta topçu desteğinde taarruz eden düşman, püskürtüldü ise de birinci hat siperleri düşmanın eline geçti. Bu savaşta da kaybımız çok büyüktür.

Arıburnu Bölgesi Bahar Savaşları:

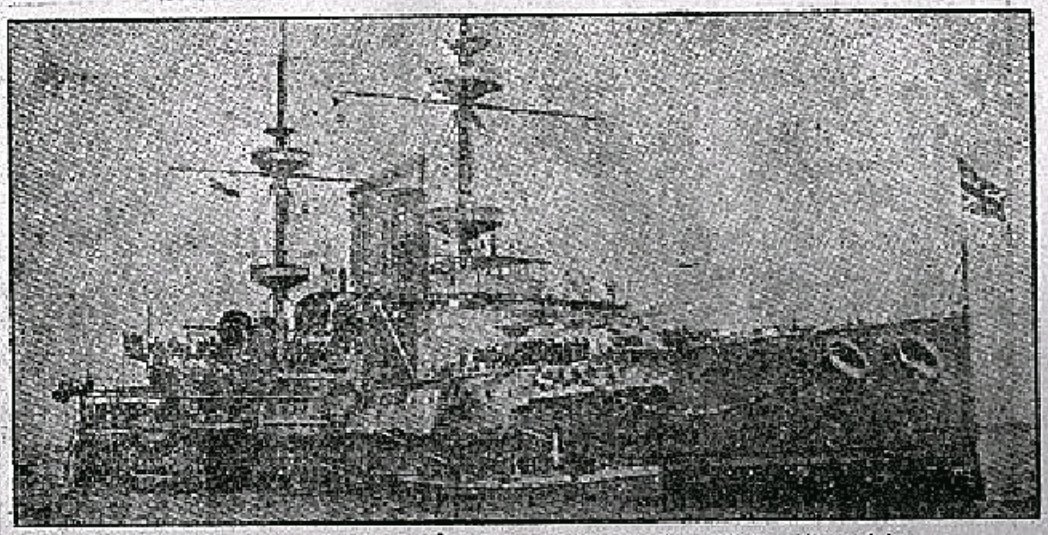
27 Nisan'da 14 taburumuz 24 taburluk düşman kuvvetine karşı taarruza geçti ve birkaç yüz metre ilerledik. Kuvvetli gemi top ateşinin etkisiyle bir çok erimizi şehit verdik, bir çoğunun da kulakları sağır oldu. Mayıs ayı ortalarına kadar daşman topçu ateşleri ve taarruzları devam etti. Türk kuvvetleri gece ani baskınlar yaparak tutunmaya çalıştılar. Bazı bölgelerde iki taraf 8-10 m. kadar yakınlaştıkları için savaşlar siper çatışmasına dönmüştü.

Arıburnu muharebelerinde büyük kahramanlıklar gösteren 27. Alay'ın altın ve gümüş madalyalarla ödüllendirilmesi

Denizlerde Durum:

Düşman, çıkarmalarından istediği sonucu elde edememişti. Bu sebeble 26 Nisan'da başlaması gereken Boğazı zorlama hareketi ertelendi. İngilizler Arıburnu ve Kabatepe bölgesinde balon uçurarak gözetlemelerde bulundular. Bu gözetlemeler sonucu uzun gemi topları ve uçakları ile kıyılarımızı dövmeye başladılar. Birlik ve levazımların nakliyesi güçleşti. Bu güçlük bir düşman denizaltısının Boğaza girmesiyle daha da arttı. Nurulbahir gambotumuz batırıldı. Gülcemal vapuru yaralandı. 12 Mart'ta Muavenet-i Milliye torpidomuz Goliath zırhlısını batırdı.

Çanakkale'de batırılan İngiliz gemilerinden Majestik zırhlısı

Arıburnu ve Seddülbahir Grupları Siper Savaşları:

14 Mayıs'ta İngiliz savaş komitesi savaşa devam kararı aldı. İtilâf devletlerinin bu başarısızlığı bütün dünyada yankılar uyandırdı. Olay Müttefiklerin prestijine bir darbe idi. Bunun tarafsız devletlerle, bütün Müslüman âleminde geniş politik etkileri olabilirdi. Bu sebeble İtilâf devletleri işi sonuna kadar götürmeye karar verdiler.

Türk cephesinde 11 Mayıs'ta bir teftiş yapan Enver Paşa, düşmanı denize dökmek için taarruz yapılmasını emretmiş idi.. Kısa topçu ateşinden sonra 19., 5., 2. ve 16. tümenler 19 Mayıs'ta taarruza geçti. 20 Mayıs sabahına kadar taarruz devam etti ise de kaybımızın büyük olması sebebiyle saldırıya ara verildi. 25 Mayıs'ta Majestic, 26 Mayıs'ta Triumph zırhlısı batırılınca, düşman büyük gemilerini Mondros limanına çekti. Bu durum Türk kuvvetlerini rahatlattı. Arıburnu'nda siper savaşları sürüyordu. İki taraf da ağır kayıp vermemek için siperlerinden çıkmamakta direniyordu.

3. Kirte Savaşı:

4 Haziran 1915'te Fransız kolordusu ve İngiliz VII. Kolordusu, 9., 7., 12., ve 15. tümenlerden meydana gelen kuvvetlerimize karşı saldırıya geçti. Bu günden sonra düşman, şiddetli top ateşine de başladı. 21 Haziran'da düşman saldırısını yeniledi. Sığındere'de 28 Haziran'da topçu ateşi desteğinde başlayan saldırı sonunda, düşman 4 Temmuz'da genel saldırıya geçti. Bu taarruz düşmanın birkaç siper almasıyla sona erdi. Düşman karşısında kayıp vermekten başka bir şey yapamıyorduk. Bu savaş Çanakkale Savaşlarının en kanlısıdır. 9 Temmuz'da Seddülbahir bölgesi komutanlığına Vehib Paşa tayin edildi. Arkasından başkomutanlık Çanakkale'deki 5. Ordu birliklerini İstanbul bölgesindeki 2. Ordu birlikleri ile değiştirme kararı aldı. Bu karar üzerine 10 Temmuz'da XIV. ve II. kolordular karargahlarıyla Seddülbahir bölgesine geldiler ve daha bu kolordular yerleşmeden Kerevizdere savaşları başladı.

Kerevizdere Savaşı: (12-13 Temmuz)

12 Temmuz'da İtilâf kuvvetleri 4. tümenimizin cephesine girdi. Böylece birkaç yüzmetrelik yer kaybettik. Bu savaşta düşmanın cephanesi azdı ve topçu ateşi desteğinden mahrumdu.

Mayısın son haftasında savaşlar eski şiddetini kaybetmişti. Çünkü iki tarafın da kaybı büyüktü. Çıkarmanın başlamasından Kerevizdere Savaşı sonuna kadar 70 gün içinde 11 km.'lik cephede 100.000 kayıp vermiştik. Bu kayıp, Çanakkale savaşlarının ne kadar acı sonuçlar verdiğini anlatmaya yeter.

Temmuz ayında yer yer savaşlar devam etti. Anafartalar çıkarmasına kadar (6 Ağustos) önemli bir çatışma olmadı.

Anafartalar Çıkarması:

İtilâf devletleri Boğazı forsalamayı bir türlü becerememiş ve büyük kayıplar vermişti. Savaştan vazgeçilmesi düşünülüyordu. Fakat İtilâf devletleri savaşı bırakırsa bu,

Mustafa Kemal ve Çanakkale'nin ünlü kumandanları bir arada

İslâm dünyasında, Balkanlarda ve Rusya'da kötü etki yapacak, bunun yanında Türkiye serbest kalacaktı. Hıristiyanlık dünyası bunu göze alamazdı. Bu karar I. Dünya Savaşı'nın sonunu dahi etkileyebilirdi. Bunun üzerine Çanakkale Savaşı'nın canlandırılmasına karar verildi. İtilâf kuvvetlerinin 9. kolordusu, 53. ve 54. tümenleri, Mısır'dan 2. süvari tümeni Çanakkale bölgesine yollandı. Bu kuvvetler 6 Ağustos gecesi Anafartalar bölgesine

çıkarıldı. Miralay Feyzi komutasındaki 7. ve 12 tümenler bu kuvvetlere taarruzla görevlendirildi. 8 Ağustos'ta düşmana taarruz edilmeliydi. Fakat Miralay Feyzi bir gün önce kıtaların 40 km. yol yürümesi sebebiyle, taarruzu 9 Ağustos gününe erteledi. Bu kararı onun yerine Miralay Mustafa Kemal'in tayinine sebeb oldu.

İki taraf da taarruza karar vermişti. Düşman saldırısı yoğundu ve peşpeşe geliyordu. 12. tümen Küçük Anafarta-Yusufçuk-Mesantepe doğrultusunda taarruza başladı. 7. tümen Kayacıkdere'den geçerek taarruza başladı. Türk taarruzları karşısında Tuzla bölgesine çekilen 10. ve 11. düşman tümenleri emir verildiği halde karşı taarruza geçemedi. 10 Ağustos'ta Conkbayırı'nda taarruzlar devam ederken, Anafartalar'da yine taarruza geçilmesi emredildi ise de, taarruz yenilenemedi. 13 Ağustosta yenilenen taarruz, başarı sağlayamayınca general Hamilton bu bölgedeki taarruzları durdurdu.

Kireçtepe Savaşı:

İngiliz IX. kolordusunun 10. tümeni 15 Ağustos'ta topçu ateşi desteğinde Kireçtepe Grubumuza karşı taarruza geçti ve Arslantepe'yi işgal etti. Bu işgal 16 Ağustos'ta yapılan karşı taarruzla kaldırıldı. Sabaha karşı İngilizler bu tepeyi tekrar aldılarsa da karşı taarruzla tepe yine Türklerin eline geçti. Anafartalar bölgesindeki bu başarısızlık üzerine general Hamilton IX. kolordu komutanını değiştirdi.

2. Conkbayırı Taarruzu:

6 Ağustos'ta düşman topçu ateşi desteğinde 26. tümen cephesine saldırdı. Bu saldırıda ilk hat siperlerimizi kaybettik. 9 Ağustos'ta düşman, saldırısını 19. tümene yöneltti ise de bir başarı sağlayamadı. Ancak biz 5. tümenin alaylarını birer birer cepheye sürmek zorunda kaldık. Böylece Conkbayırı-Kocaçimen hattına yapılan taarruzları durduracak, Anafartalar çıkarmasını önleyecek büyük kuvvetimiz kalmadı.

Kocaçimen-Conkbayırı yaylasını elde etmek amacıyla 3 Ağustos'ta Arıburnu'na çıkarılan 13. tümen, 6 Ağustos'ta Anafartalar bölgesine çıkarılan kuvvetlerle birleşip, iki tugayla Şahintepe üzerinden Conkbayırı'na iki koldan ilerledi. 7-8 Ağustos günü Çanakkale'de kesin sonucu alabilecek durumda olan bu kuvvetlerin yolunu şaşırarak engebeli arazide zaman kaybetmesi Türkler için büyük bir şanstı. Bu sırada Conkbayırı'nın doruğu düşman işgali altında idi. Mustafa Kemal Anafartalar'daki karargahında yapacağı taarruz hakkında ordu komutanı ile anlaştı. Taarruz 28. ve 41. alayların büyük bir süngü hücumuyla 23. ve 24. alayların üzerinden aşırarak, yanaşık düzende gerçekleştirildi. Düşmanın Conkbayırı'ndan atılması için yapılacak savaş 10 Ağustos'ta başladı. O gün taarruz ağır makinalı ve topçu desteğiyle durduruldu. Başarılı olamamıştık ama, düşman da amacına ulaşamamıştı.

Seddülbahir Bölgesinde İngiliz Taarruzları:

Anafartalar çıkarma planına göre uygulanan bu taarruzlarda, Fransızlar taarruz gücünde olmadıklarını bildirince İngilizler, Alçıtepe'yi işgal etmek için 6 Ağustos'ta topçu ateşi desteğinde saldırıyı başlattılar. 6 Ağustos'ta 10. tümenimize karşı, 7 Ağustos'ta da 13. tümenimize karşı bir saldırı yapıldı. Her iki saldırıda da düşmana büyük kayıplar verdirildi. Bunun üzerine general Hamilton saldırıyı durdurdu. Küçük çapta Türk karşı taarruzları 13 Ağustos'a kadar sürdü.

2. Anafartalar Savaşı:

İngiliz IX. kolordu komutanlığına yeni tayin edilen general Lise'nin birlikleri düzene koyması ve 2. süvari tümeninin Mısır'dan, 29. tümenin de Seddülbahir bölgesinden getirilmesi üzerine düşman, topçu ateşi desteğinde 20 Ağustos'ta 12. tümenimize karşı saldırıya geçti. Bu taarruz

Seddülbahir'de, düşmanın kaçarken bıraktığı bir top

başarısız oldu. Ardından 7. tümen cephesine de saldırdılarsa da yine başarılı olamadılar. Düşman Yusufçuk Tepesi'ni aldıysa da, karşı taarruzla tepe geri alındı. Kireçtepe bölgesinde de İngilizlerce elde edilen yerler 22 Ağustos'ta Türk karşı taarruzu ile geri alındı. Aynı gün 12. tümenimize karşı bir taarruz yapıldı. 12. tümen gündüz kaybettiği siperleri gece taarruzları ile geri aldı. 27 Ağustos'a kadar 7. tümen cephelerinde yapılan taarruzlar bir kısım siperlerin elden çıkması ile sonuçlandı. Anafartalar saldırılarında düşman ancak kıyılara yakın yerlerde tutundu.

Sonbahar Siper Savaşları:

Cephenin bütün bölgelerinde siper savaşları devam etti. Türk başkomutanlığı, Çanakkale cephesini kuvvetlendirmeyē karar verince, 1. Ordu, Gelibolu Yarımadası'na gönderildi. Böylece Türk kuvvetleri 21 tümene çıktı. Bu sırada Müttefik devletlerin Sırbistan'a karşı açtıkları

Çanakkale'de Türk siperlerinden biri.

sonbahar seferi ile ortaya çıkan kuvvet ihtiyacı karşısında, Çanakkale'den asker çekmek fikri doğdu ve general Charles Monroe, Çanakkale'nin boşaltılması için rapor verdi. Bu rapor üzerine iki İngiliz tümeni Selanik'e gönderildi. (5 Aralık). 28 Ekim'de general Monroe, general Hamilton'un yerine tayin edildi. Monroe 30-40 bin kişinin kaybedilmesi pahasına Çanakkale'den çekilmeyi planlıyordu. Kasım ayı Gelibolu Yarımadası'nda yağmur ve kar fırtınaları ile geçti. Askerlerin çoğu siperlerin içinde boğuldular. Düşman kuvvetlerinin birçoğu soğuktan öldüler. Buna sebeb çekilmeye hazırlık olarak bazı gereçlerin Anafartalar'dan Mondros'a taşınması sırasında yanlışlıkla giden kışlık elbiselerin bir daha geri getirilmemesiydi.

Müttefiklerin Çekilmesi:

7 Kasım 1915'te İtilâf devletleri Çanakkale'den çekilme kararı aldılar. Düşman 134.000 insan, 393 top ve 500 hayvanlık kuvvetlerinin çekilmesini büyük bir ustalıkla evre evre yaptılar. Çanakkale Savaşı'nda düşmanın en başarılı işi düzgün çekilmeleri olmuştur.

19 Aralık 1915'te İngilizler Seddülbahir bölgesinde şiddetli bir taarruza geçip, Türk kuvvetlerinin dikkatini oraya çekip, geceleyin Anafartalar-Arıburnu bölgesinden çekildiler. 8 Ocak 1916'da da Seddülbahir bölgesini boşalttılar. Kara kuvvetlerini çeken düşman, birliklerimize havadan taarruz ederek saldırılarına devam etti. İtilâf donanması da yakın ablukayı kaldırmadı. Türklerin 20 Ocak 1918'de yaptıkları İmroz baskınına kadar bölgede önemli bir olay olmamıştır.

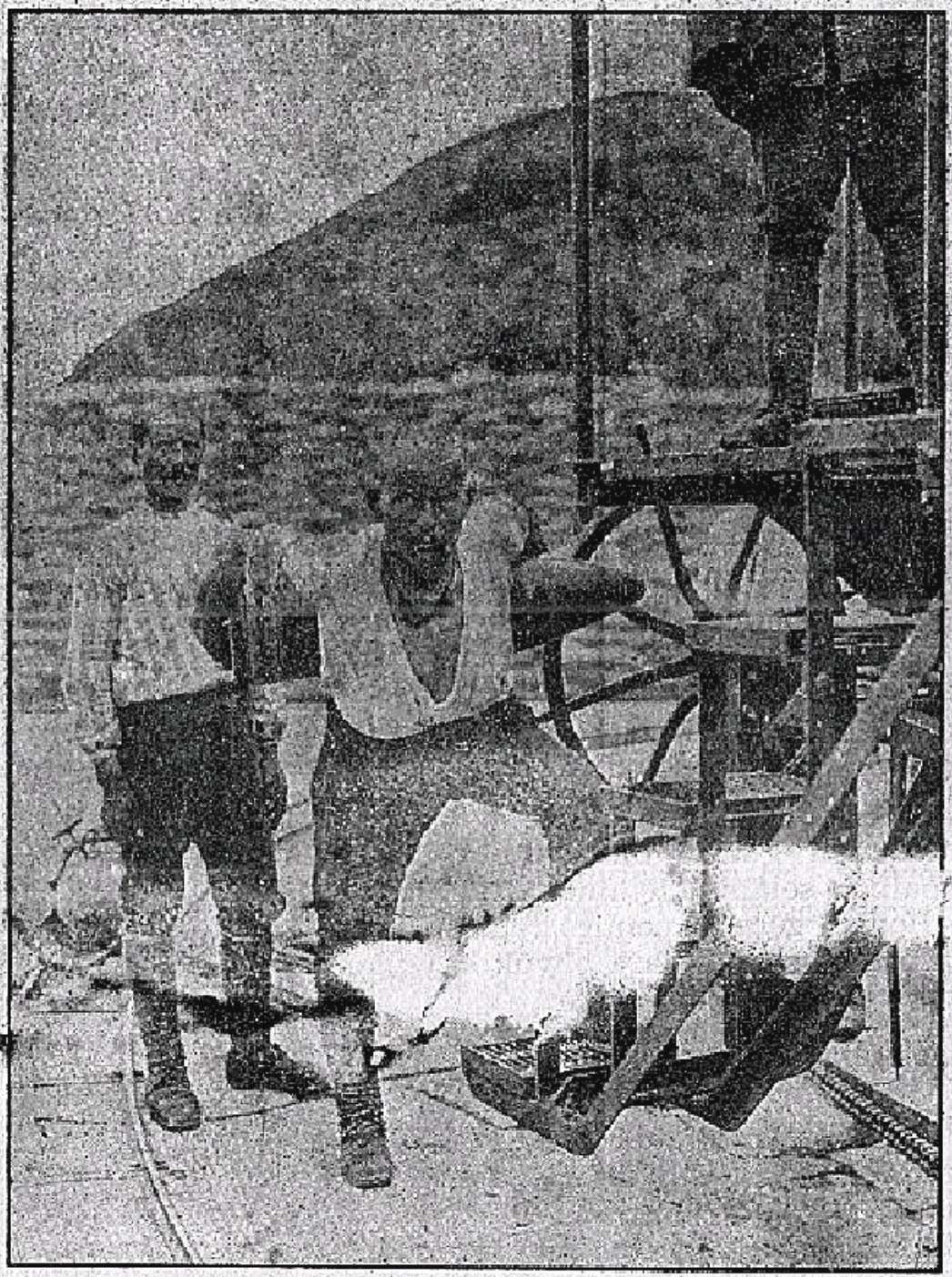
SONUÇ

Çanakkale Savaşları, İtilâf devletlerinin başarısızlığıyla neticelenmiştir. Bu konuda yapılan araştırmalarda, çok çeşitli sebepler üzerinde durulmuştur. Bunlardan başlıcaları: Arazinin iyice tanınmaması, harekatın iyi hesaplanarak hazırlanmamış olması, kuvvetlerin elinde yeteri kadar cephane bulunmaması, bir kısım birliklerin savaş tecrübelerinin olmaması ve kumandanlarının bilgi, görgü yönünden eksiklikleri vs. İtilâf devletleri kuvvetlerinin Çanakkale savaşlarında muvaffakiyetsizlikleri için sayılabilecek sebeplerdense de, bu konudaki bütün dünyanın üzerinde ittifak ettiği temel âmil; Türk askerinin mükemmel bir idare altında gösterdiği emsalsiz müdafaa kabiliyetidir.

Bu gerçek, bizzat düşman kuvvetleri kumandanı İngiliz generali Oglander tarafından itiraf edilmektedir. Bu konuda yazdığı eserini "Büyük kumandan, asil bir düşman ve âlicenap bir dost şerefine; Türkiye Cumhurreisi Gazi Mustafa Kemal hazretlerine haşmetlû İngiltere kralının hükümeti tarafından takdim kılınmıştır." sözleriyle Mustafa Kemal Atatürk'e ithaf etmiştir.

Aynı eserin önsözünde Türk askerinin Çanakkale Savaşlarında gösterdiği cesaret ve yiğitliği överek şunları söylemektedir: "Umumi savaşta, İtilâf devletlerinin Çanakkale'yi zorlaması gerek askerler, gerekse siyaset adamları ve sokaktaki vatandaş için önemli bir derstir.

Hikaye edeceğim bu savaş sadece sahneye konmuş büyük bir piyesti. Elimize birçok fırsat geçmiş olduğu halde onları değerlendirmesini bilemedik. Başarısız olmamızın

Çanakkale'de 215 kıyıyı (279.5 kg.) ağırlığındaki bir mermiyi sırtında taşıyan güçlü er Mehmedoğlu Seyyit

tek sebebi bence yıllardan beri süregelen savaş kaidelerine riayet etmemiş olmamızdır.

Yeni savaşta rol almış olan İngilizler, Avustralyalılar, Yeni Zelandalılar, Fransızlar ve Türkler cesaretin en büyüğünü göstermişlerdir.

Çanakkale Savaşlarını iki yönden eleştirmemiz gerekir: Deniz ve kara.

Denizin çalkantılı oluşu bizi çok zor durumlara sokmuştur. Karaya çıkardığımız birliklerimizle koordineli çalıştığımız halde yine de başarılı olamamızın asıl sebebi vatanlarını canla başla koruyan Türklerdir.

Fransa'da başlayacak ilkbahar taarruzu için Türkiye'yi ortadan kaldırmak yani boğazları açmak lazımdı. Ama muvaffak olamadık.

Şurası muhakkaktır ki karaya asker çıkarmadan önce daha iyi hazırlanmış olsaydık, belki zafere ulaşabilirdik.

18 Mart'ta Çanakkale Boğazı'na yapılan hücum, 25 Nisan'da karaya asker çıkarma teşebbüsü ve Anzak'la yapılan taarruz ile Suvla'ya çıkarma denemesi pek başarılı olmamıştır.

Gelibolu'yu zapt ve Çanakkale'yi geçme hayallerimiz tamamıyle acı bir şekilde sonuçlanmıştır. Ama Türk ordusunun güzide bir kısmı imha edilmiş ve Süveyş kanalının selâmeti teminat altına alınmıştır.

Boğazı geçemememize rağmen Türkleri Çanakkale'de oyalamamız ve onlara büyük kayıplar verdirmemiz bize nihaî zaferi kazandırmıştır".

Çanakkale Savaşlarında yarımşar milyona yakın asker görevlendirilmiştir.

İtilâf devletleri, önceleri gönderdikleri nisbeten küçük birliklerin miktarını 500.000 askere kadar çıkarmışlardır. Bunların, 400.000'i İngiliz, 79.000'i de Fransız askerleri, geri kalan da Avustralya ve Yeni Zelanda kuvvetleridir. Savaş sonunda bu kuvvetlerin verdiği toplam kayıp: 252.000 kişidir. Bunlardan 205.000'i İngiliz askeri, 47.000'i de Fransız askeridir.

Türklerin savaş içi ve dışı olmak üzere toplam kaybı 251.300 kişidir.

Bu sonuçların kendisinden kat be kat yüksek savaş teknolojisi kullanan düşman kuvvetleri karşısında alınmış olduğu düşünülünce, Türk kuvvetlerinin "Çanakkale geçilmez" şiarını ne büyük bir kahramanlık sonucu tarihe mâlettiği daha iyi anlaşılır.

İtilâf devletleri, Türk kuvvetlerinin son yıllarda gösterdiği başarısızlıklar sebebiyle, karşılarındaki gücü küçümsemişler, bunun bedelini de ağır bir faturayla ödemek zorunda kalmışlardır. Şayet, İtilâf kuvvetleri, 10 Ağustos 1914 tarihinde "Yavuz" ve "Midilli" zırhlılarını izlemiş olsalardı, Boğaz'dan girmeleri mümkün olacaktı. Ayrıca, geliştirdikleri çıkarma hareketinde, kara ve deniz kuvvetlerinin başından beri ortak hareket etmeleri gerekirdi. Bu başarı için zorunluydu.

Buna karşılık Türk kuvvetleri de, ağırlıklı olarak düşman kuvvetlerinin çıkarma yapılmayan Saros ve Anadolu kıyılarına yığılması ve geri kalan kuvvetlerin de düşmanın karaya ayak basmasına müsaade ederek saldırıya geçme yolunda kullanılması, Gelibolu Yarımadası'nın içlerindeki ulaştırma ağının yetersizliği, Türk kuvvetleri için elverişsiz bir savunma sistemi olmuştur. Deniz savaşını 18 Mart'ta düşman donanmasının çekilmesi sebebiyle kazanan Türk kuvvetleri, karada da saldırıları sonucunda düşman kuvvetlerinin çekilmesiyle kesin zaferi kazanmıştır.

Bu başarı, bütünüyle Türk kuvvetlerine aittir. Müttefiklerimiz, deniz yolunun kapalı oluşu ve demiryolunun Sırbistan toprağından geçen kısmının kesilmesinden dolayı, Almanların ve Avusturyalıların Çanakkale'ye gönderdikleri kuvvet miktarı çok az sayıda olmuştur. Türk kuvvetleri elindeki kıt kaynakları kullanarak, adeta dişi ve tırnağıyla bu zaferi kazanmıştır. O zamanki Türk ordusunun durumunu, Türkiye hizmetinde bulunan L.Von Sanders şöyle anlatmaktadır: "İstilâ ordusunun gerisinde bütün dünya kaynakları açık bulunduğu halde, Türkler harp malzemesi bulabilmek için İngilizlerden ganimet

almayı bekliyorlardı. Kum torbaları çok azdı, kıtalara bu maksatla çuval gönderildiği zaman, askerler bunu elbiselerini yamamak için kullanıyorlardı."

Çanakkale Savaşlarının Türk ordusunun kesin zaferiyle neticelenmesini, yalnızca bir milletin düşman karşısındaki muzafferiyeti olarak değerlendirmek eksik olur. Bu zafer öylesine bir neticeyle son bulmuştur ki, dünya siyasî statükosunda önemli değişikliklere sebep olmuştur.

Çanakkale Savaşları sebebiyle, Irak ve Filistin cephelerinde bir milyona yakın İngiliz ve Fransız askeri, Müttefik devletlerin ana cephelerinden uzak tutulmuştur.

Yunanistan, Romanya ve İtalya'nın 1. Dünya Harbine girmeleri geciktirilmiş ve Bulgarların Müttefik devletler cephesinde harbe katılması sağlanmıştır. Ayrıca boğazlardan geçemeyen İngilizler, çarlık Rusya'sına gerekli yardımı götürememiş, neticede: Çarlık iktidarının yıkılarak yerine bolşevik bir idarenin kurulmasını önleyememişlerdir.

Çanakkale cephesinin açılmasına, büyük siyasî emel ve ihtiraslar sebeb olmuş, ancak Türk Ordusu'nun binbir yoksulluk içerisinde gösterdiği cesaret ve fedakârlık, azim ve irade zaferi sağlamıştır.

Çanakkale'de nice yiğitler toprağa düşmüştür ama, Balkan Savaşından kalma denilen bir ordu ve Hasta Adam bilinen bir millet, tekrar ayağa kalkmıştır.

ÇANAKKALE ŞEHİTLERİNE

Şu Boğaz Harbi nedir? Var mı ki dünyada eşi?
En kesif orduların yükleniyor dördü beşi,
- Tepeden yol bularak geçmek için Marmara'ya -
Kaç donanmayla sarılmış ufacık bir karaya.
Ne hayâsızca tehaşşüd ki ufuklar kapalı!
Nerde -gösterdiği vahşetle "bu: Bir Avrupalı"
Dedirir - yırtıcı, his yoksulu, sırtlan kümesi,
Varsa gelmiş, açılıp mahpesi, yahud kafesi!

Eski Dünya, Yeni Dünya, bütün akvam-ı beşer,
Kaynıyor kum gibi, tûfan gibi, mahşer mahşer.
Yedi iklîmi cihânın duruyor karşısında,
Ostralya'yla beraber bakıyorsun: Kanada!
Çehreler başka, lisanlar, deriler rengârenk;
Sâde bir hâdise var ortada: Vahşetler denk.
Kimi Hindû, kimi yamyam, kimi bilmem ne belâ...
Hani, tâûna da züldür bu rezil istilâ!
Ah o yirminci asır yok mu, o mahlûk-u asîl.
Ne kadar gözdesi mevcûd ise hakkiyle sefîl,
Kustu Mehmetçiğin aylarca durup karşısına;

Döktü karnındaki esrârı hayâsızcasına.
Maske yırtılmasa hâlâ bize âfetti o yüz...
Medeniyyet denilen kahbe, hakîkat, yüzsüz.
Sonra mel'undaki tahrîbe müvekkel esbâb,
Öyle müthiş ki: Eder her biri bir mülkü harâb.
Öteden sâikalar parçalıyor âfâkı;
Beriden zelzeleler kaldırıyor a'mâkı;
Bomba şimşekleri beyninden inip her siperin;
Sönüyor göğsünün üstünde o arslan neferin.
Yerin altında cehennem gibi binlerce lâğam;
Atılan her lâğamın yaktığı: Yüzlerce adam.
Ölüm indirmede gökler, ölü püskürmede yer;
O ne müthiş tipidir: Savrulur enkaaz-ı beşer...
Kafa, göz, gövde, bacak, kol, çene, parmak, el, ayak,
Boşanır sırtlara, vadîlere, sağnak sağnak.
Saçıyor zırha bürünmüş de o nâmerd eller,
Yıldırım yaylımı tûfanlar, alevden seller,
Veriyor yangını, durmuş da açık sînelere,
Sürü halinde gezerken sayısız tayyâre.
Top tüfekten daha sık, gülle, yağan mermîler...
Kahraman orduyu seyret ki bu tehdîde güler!
Ne çelik tabyalar ister, ne siner hasmından;
Alınır kal'a mı göğsündeki kat kat îman?
Hangi kuvvet onu, hâşâ, edecek kahrına râm?
Çünkü te'sîs-i ilâhî o metîn istihkâm.

Sarılır, indirilir mevki-i müstahkemler,
Beşerin azmini tevkîf edemez sun'-u beşer;
Bu göğüslerse Hudâ'nın ebedî serhaddi;
"O benim sun'-u bedîim, onu çiğnetme!" dedi.
Âsım'ın nesli... diyordum ya... nesilmiş gerçek:
İşte çiğnetmedi nâmûsunu, çiğnetmeyecek.
Şüheda göğdesi, bir baksana, dağlar, taşlar...
Ö, rükû olmasa, dünyada eğilmez başlar,
Vurulup tertemiz alnından, uzanmış yatıyor;
Bir hilâl uğruna, yâ Rab, ne güneşler batıyor!

Ey, bu topraklar için toprağa düşmüş, asker!
Gökten ecdâd inerek öpse o pâk alnı değer.
Ne büyüksün ki kanın kurtarıyor Tevhîd'i...
Bedr'in arslanları ancak, bu kadar şanlı idi...
Sana dar gelmeyecek makberi kimler kazsın?
"Gömelim gel seni târîhe!" desem, sığmazsın.
Herc ü merc ettiğin edvâra da yetmez o kitâb...
Seni ancak ebediyyetler eder istîâb.
"Bu, taşındır" diyerek Kâbe'yi diksem başına;
Rûhumun vahyini duysam da geçirsem taşına;
Sonra gök kubbeyi alsam da, ridâ namiyle,
Kanayan lâhdine çeksem bütün ecrâmiyle;
Mor bulutlarla açık türbene çatsam da tavan,
Yedi kandilli Süreyyâ'yı uzatsam oradan;
Sen bu âvîzenin altında, bürünmüş kanına,
Uzanırken, gece mehtabı getirsem yanına,
Türbedârın gibi tâ fecre kadar bekletsem;
Gündüzün fecr ile âvîzeni lebrîz etsem;
Tüllenen mağribi, akşamları sarsam yarana...
Yine bir şey yapabildim diyemem hâtırana.
Sen ki, son ehl-i salîbin kırarak savletini,
Şarkın en sevgili sultanı Salâhaddîn'i,
Kılıç Arslan gibi iclâline ettin hayran...
Sen ki, İslâmı kuşatmış, boğuyorken husran,
O demir çemberi göğsünde kırıp parçaladın;

Sen ki, rûhunla beraber gezer ecrâmı adın;
Sen ki, a'sâra gömülsen taşacaksın... Heyhât,
Sana gelmez bu ufuklar, seni almaz bu cihâd...
Ey şehîd oğlu şehîd, isteme benden makber,
Sana âgûşunu açmış duruyor Peygamber.

Mehmet Âkif Ersoy

ÇANAKKALE SAVAŞLARI KRONOLOJİSİ

1 Ağustos 1914
Almanya'nın Rusya'ya savaş açması.

2 Ağustos 1914
Türk-Alman bağlaşması;
Osmanlı Devleti'nde genel seferberlik;
Osmanlı Devleti'nin tarafsızlık ilânı.

9 Ağustos 1914
9. Tümen Komutanı Albay Cevat'ın Çanakkale Müstahkem Mevki Komutanlığı'na atanması.

10 Ağustos 1914
Goeben ve Breslau gemilerinin Çanakkale'den girmesi, İngiltere'nin olayı protesto etmesi.

5 Eylül 1914
Mesudiye muharebe gemisinin Çanakkale Boğazı savunması ile görevlendirilmesi.

26 Eylül 1914
İngiliz muhriplerinin, Çanakkale Boğazı dışında keşif görevinde olan Akhisar torpidobotunu çevirerek bundan böyle görevinden alıkoymaları; bunun üzerine Boğaz'ın tamamen kapanması (27 Eylül).

4 Kasım 1914
3. Kolordu'nun Çanakkale savunmasıyle görevlendirilmesi.

11 Kasım 1914
Osmanlı Devleti'nin resmen savaş ilânı.

14 Kasım 1914

Osmanlı Devleti'nin Cihad-ı Ekber ilânı.

24 Aralık 1914
Rusya'nın Türklerin başka bir cephede meşgul edilmesi için Müttefiklerine başvurması.

1 Ocak 1915
Çanakkale seferinin İtilâf devletlerince ele alınışı.

15 Ocak 1915
Amiral Karden (Carden)'in, Çanakkale Boğazı'nı zorlama planını hükûmetine bildirmesi.

28 Ocak 1915
İtilâf devletlerinin Çanakkale'ye taarruz kararı. Çanakkale'deki Fransız filosunun, Amiral Carden'in emrine girmesi.

9 Şubat 1915
Fransa'nın, Çanakkale'nin denizden zorlanmasına uyması.

17 Şubat 1915
Yarbay Arif (Donanma 2. Komutanı) komutasındaki Barbaros ve Turgut muharebe gemileri Çanakkale'de.

19 Şubat 1915
Çanakkale Boğazı ağzı tabyalarının Müttefik İngiliz-Fransız filosu tarafından bombardımanı.

25 Şubat 1915
Çanakkale Boğazı ağzı tabyalarının Müttefik İngiliz-Fransız filosu tarafından ikinci kez bombardımanı.

26 Şubat 1915
Çanakkale Boğazı dahilindeki tabya ve bataryaların bombardımanına ve mayın arama taramasına başlanması.

4 Mart 1915
Barbaros ve Turgut gemilerinin, Queen Elizabeth İngiliz muharebe gemisinin endirekt atışlarına karşılık vermesi.

4 Mart - 10 Nisan 1915
İstanbul ile güney Marmara ve Çanakkale Boğazı kıyıları dışında, Boğazların Rusya'ya verilmesi.

8 Mart 1915
Nusret mayın gemisinin, Erenköy koyunda 26 mayınlık bir hat kurması (11. mayın hattı).

14 Mart 1915
İngiliz generali Hamilton'un, Çanakkale'deki İtilâf kuvvetleri başkomutanlığına getirilmesi.

16 Mart 1915
Amiral De Robeck'ın hastalanan Amiral Carden'in yerine geçmesi.

18 Mart 1915
Çanakkale'de büyük Boğaz muharebesi, İtilâf filolarının Boğaz tahkimatına büyük taarruzu.

25 Mart 1915
Alman generali Liman von Sanders'in Çanakkale'ye 5. Ordu komutanı olarak gelmesi.

28 Mart 1915
Askold Rus kruvazörünün, Çanakkale'deki İtilâf filosuna katılması.

17 Nisan 1915
Çanakkale'de Kepez'de oturan E-15 İngiliz denizaltısının ele geçirilmesi.

19 Nisan 1915
İngilizlerin, geceleyin E-15'i tahrip etmeleri.

23 Nisan 1915
Mondros'daki İtilâf kara kuvvetlerinin, çıkarma için randevu yerlerine gitmeleri.

25 Nisan 1915
Gelibolu Yarımadası ve Kumkale'ye düşman çıkarması, AE-2 Avustralya denizaltısının ilk düşman denizaltısı olarak Marmara'ya girmesi.

26 Nisan 1915
İtalya'nın Üçlü İtilâf devletleri ile gizli anlaşması.

27 Nisan 1915
Marmara'daki fenerlerin söndürülmesi; Fransız kuvvetlerinin Kumkale'den çekilmesi.

28 Nisan 1915
Birinci Kirte Muharebesi.

30 Nisan 1915
Sultanhisar torpidobotunun Marmara'da AE-2 denizaltı gemisini batırması.

1 Mayıs 1915
Nurülbahir gambotunun Marmara'da bir denizaltı tarafından batırılması.

13 Mayıs 1915
Muavenet muhribinin Morto Limanı'nda Goliath İngiliz muharebe gemisini batırması.

18 Mart 1915
İki Alman denizaltısı UB-8 Türk sularında.

20 Mayıs 1915
Fransızların 83 rakımlı tepeye (Çanakkale) taarruzu. İngilizlerin Sığındere (Çanakkale) taarruzu.

27 Mayıs 1915
U-21 Alman denizaltısının, Seddülbahir önünde Majestic İngiliz muharebe gemisini batırması.

2 Haziran 1915
İngilizlerin, yukarı Ege Türk kıyılarına abluka koyması.

4-6 Haziran 1915
Üçüncü Kirte Muharebesi.

18 Haziran 1915
Kerevizdere Muharebesi.

21 Haziran 1915
83 rakımlı tepe (Çanakkale) Muharebesi.

22 Haziran 1915
Marmara'daki bir İngiliz denizaltısına mensup bir kısım personelin zaptettiği 14 numaralı Haliç vapurunun, bu personel tarafından Çanakkale'den çıkarılması.

29 Haziran 1915
Nara'da (Çanakkale) bir denizaltı engel ağı kurulması hazırlıklarına başlanması.

12 Temmuz 1915
Kerevizdere Muharebesi.

15 Temmuz 1915
Çanakkale'ye İngiliz monitorlarının gelmeye başlaması.

26 Temmuz 1915
Maryot Fransız denizaltısının Çanakkale Boğazı'nda batması.

1 Ağustos 1915
Suvla'ya (Çanakkale) düşman ikmal personelinin çıkması.

6 Ağustos 1915
Suvla'ya (Anafartalar) düşmanın çıkarma yapması.

6-10 Ağustos, Arıburnu ve Seddülbahir'de şiddetli muharebeler.

12 Ağustos 1915
Saros Körfezi'ndeki bir İngiliz uçak ana gemisinden havalanan uçağın, Mahmut Şevket Paşa vapuruna karşı ilk defa torpido silâhını kullanması. Anafartalar'da düşman taarruzu.

21 Ağustos 1915
Çanakkale'de siper muharebeleri.

25 Ağustos 1915
Ege Türk kıyılarındaki düşman ablukasının Mısır sınırına kadar uzatılması.

2 Eylül 1915
Boğazlar Genel Komutanlığı'nın kurulması; başına Müşir von Uzedom'un getirilmesi.

6 Eylül 1915
Anafartalar'a yeni düşman kuvvetlerinin çıkması.

10 Eylül 1915
İngiltere Harbiye Nazırı Lord Kitchener'in Çanakkale meselesini görüşmek üzere Fransa'ya gelmesi.

24 Eylül 1915
Çanakkale'de bir denizaltı engel ağı komutanlığının kurulması.

1 Ekim 1915
Nara'da (Çanakkale) ikinci bir denizaltı engel ağının kurulması.

4 Ekim 1915
Çanakkale'den Selanik cephesine ilk düşman kuvvetleri nakliyatı.

11 Ekim 1915
Gelibolu Yarımadası'nın düşman tarafından boşaltılmasının ilk defa söz konusu oluşu.

21 Ekim 1915
İtilâf devletlerinin, Çanakkale'yi denizden yeniden zorlama planı.

30 Ekim 1915
Fransızların Turkuvaz denizaltısının, Çanakkale'nin Akbaş mevkiinde ele geçirilmesi.

3 Kasım 1915
Lord Kitchener'in Çanakkale'ye hareket etmesi.

5 Kasım 1915
Gelibolu Yarımadası'nı boşaltma hazırlıkları.

23 Kasım 1915
İngiliz Harp Meclisi'nin, Gelibolu Yarımadası'nı boşaltma kararı.

6 Aralık 1915
Fransız Genel Karargâhı'nda yapılan toplantıda Gelibolu Yarımadası'nın boşaltılmasına karar verilmesi.

10 Aralık 1915
Anafartalar ve Arıburnu'nun boşaltılması için İtilâf kuvvetlerine emir verilmesi.

20 Aralık 1915
Anafartalar ve Arıburnu'nun düşman tarafından boşaltılmasının sonu.

9 Ocak 1916
Düşmanın Seddülbahir'i boşaltmasının sona ermesi.

16 Mart 1917
Rusya'da Çarlık yerine yeni bir idarenin kurulması.

BELGELER

18 Mart 1915'te Düşmanın Çanakkale Boğazı'nı Geçmek İçin Yaptığı Büyük Taarruzun Arifesinde İngiltere Harbiye Nazırı Lord Kitchener'in Kuvve-i Seferiye Başkumandanı General Sir Jan Hamilton'a Talimatı

(Oglander, C.F. Aspinall: **Büyük Harbin Tarihi**, Çanakkale-Gelibolu Askerî Harekâtı Cilt 1'in Lahika ve Haritaları, Çev. Yzb. Avni, İstanbul, Askerî Matbaa, 1939, S. 1-3)

13 Mart 1915

1. Donanma, Çanakkale Boğazı'nı zorlayarak geçmeyi üzerine almıştır. Bu önemli anda, geniş ölçüde herhangi bir karaya çıkış harekâtı için askerî kuvvetlerin kullanılması, ancak donanmanın Boğaz'dan geçmek hususunda sarf edeceği her türlü çabaya rağmen başarı sağlayamadığı takdirde tasarlanmıştır.

2. Gelibolu Yarımadası'nda herhangi ciddî bir girişim yapılmadan önce Kuvve-i Seferiyeye ayrılan bütün İngiliz askerî kuvvetlerinin bir anda tamamen savaşa sokulabilmesi için toplanmış olmaları gereklidir.

3. Boğaz'ın donanma ile zorlanması projeye sokulmuş olduğundan, bu düşüncesinden vazgeçilmek fikri yoktur. Bu mesele, zaman, sabır, deniz ve kara kuvvetleri komutanlarının arasında usulü dairesinde yapılmış ortak çalışma planlarına gerek gösterir. Esas mesele, stratejik ve siyasî başarılarımızı tehlikeye sokacak olan bir yenilgiden sakınmaktır.

4. Bu, Türkler tarafından tutulacak top ateşiyle donanmanın taciz edildiği sahaları temizlemek, yahut donanma tarafından henüz düşürülen tabyaların tahribi için küçük harekâta girişilmesi ihtimalini ortadan kaldırmaz. Fakat bu çeşitten küçük harekât, gözetilen gayeyi sağlayacak kadar kuvvete inhisar etmeli ve bu hareket Gelibolu Yarımadası'ndaki mevzilerin sürekli işgalini gerektirmeyecek kadar olmalıdır.

5. Elde kesin bir bilgi olmamasından, Gelibolu Yarımadası'nın Türkler tarafından kuvvetli olarak işgal edildiğini ve Kilitbahir platosunun kesin bir direnme için berkitildiğini ve silahlandırıldığını kabul etmekliğimiz gerekir. Gerçekten Boğaz'ın batı cephesinin kilidi durumunda olan bu platonun savunulması için Türklerin her türlü tedbiri almış olmalarını daha önceden kabul etmeliyiz. Bu vakte kadar yapılan keşifler de bunun tersini göstermemiştir.

6. Şimdiki şartlar altında her hangi sürekli askerî bir birliğin Gelibolu Yarımadası'na çıkarılması veyahut buradaki hatlardan her hangi birinin tutulması şayanı arzu görülmemektedir. Belki Gelibolu Yarımadası'ndaki Türk kuvvetlerini tutmak ve Bolayır'dan pekiştirme kuvvetlerinin gelmesine engel olmak için karaya çıkarılmış ve berkitme yapmış bir miktar kuvvete ihtiyaç gösterir. Bu takdirde karaya çıkarılan bu kuvvetin her iki kanattan donanmanın top ateşiyle himaye edilmesi gerekir. Yukarıdaki (Madde 4. deki) küçük harekât için kullanılması bildirilen askerlerin, görevlerini yapar yapmaz geri çekilmeleri lâzımdır.

7. Çanakkale Boğazı bir defa zorlandıktan sonra, İstanbul'a doğru ilerleyen birliklerin kuvvetini azaltmamak için, Boğaz'ın emniyette bulundurulması donanmaya ait bir meseledir. Madde 6'daki Bolayır'a ait hususlar bunun dışındadır. Asya tarafının askerî birlikler tarafından işgali kesinlikle menedilmelidir.

8. Marmara Denizi'nden ilerlemeye teşebbüs edildiği ve Türk donanması tahrip edildiği zaman, Rus kuvvetlerinin geçmesi için Karadeniz Boğazı'nın açılmasına başlanacaktır. Bu zaman içinde İstanbul civarına getirilmiş olması

muhtemel olan Fransız ve İngiliz askerleri ihtiyatla sevk ve idare edilmelidir.

Rus birlikleri bizimkilerle birleşir birleşmez, Türk ordusuna karşı yapılacak ortak askerî harekât planları -Türk ordusu bu sırada Türk Avrupa'sında kaldığına göre- bu ordunun yenilgisini veyahut silahını teslim etmesini sağlamak amacı ile yapılmalıdır. Bu sonuç alınıncaya kadar sokak muharebelerini gerektirecek olan, İstanbul şehrine asker çıkarma keyfiyetinden kaçınılmalıdır.

9. Türk komutanlarının Avrupa'daki topraklarını korumak hususunda ne gibi bir harekete karar vermiş olduklarını şimdiden söylemek mümkün olmadığı için, birliklerin karaya çıkarılması ve kullanılmalarına dair savaş harekâtı planlarının sonraki karara bırakılmış olması gerekir. Bununla beraber, donanma İstanbul'a gelir gelmez, Karadeniz Boğazı'nın batısından doğusuna doğru geçen bütün muhabere ve ulaştırmanın telgraf kabloları da dahil olduğu halde, mümkün olan süratle durdurulmuş olması önemlidir. Türk ordusu ana kısmının Türk Avrupa'sındaki topraklarını savunmak için hazırlandığını kabul edersek, Karadeniz Boğazı'nın doğu tarafındaki berkitilmiş mevzilerin işgali ve bu suretle Karadeniz Boğazı'ndan geçen bütün ulaştırmanın durdurulmasını menetmek hususunda donanmaya yardım etmek amacıyle bir kısım birliklerin karaya çıkarılması gerekebilir.

10. Eğer Türk ordusu, Karadeniz Boğazı'nın doğu tarafına çekilmişse, İstanbul ve Osmanlı Devleti'nin batı arazisinin işgaline başlanabilir.

11. Bazı ihtimaller karşısında askerlerimizin bu savaş sahnesinden erkence çekilebilmeye muktedir olabilmeleri önemli olduğu için, bizimle birlikte çalışan müttefik askerler garnizon kurabilecek yerlere konulmalı ve gelecekteki harekâta ait karar verilinceye kadar, askerlerimiz de yararlı bir surette başlıca demiryolu hattını korumakta kullanılabilir.

12. Bütün haberleşmelerimizi Harbiye Nezareti Müşteşarlığı'na gönderiniz ve adı geçen şahsa sürekli olarak

harekâttan ve gelecekteki gelişmeler hakkındaki düşüncelerinizden bilgi veriniz.

Kitchener

Çanakkale Tahkimatı Hakkında Amiral Schack'ın Raporu

[Deniz Uzmanı Alman Amirali Schack'ın Harbiye Nezareti'ne Verdiği 15 Haziran 1330 (28.6.1914) Tarihli Raporun Özeti]

(Harp Tarihi Arşivi, No: 1/217, Çanakkale Mst. Mv. Harp Ceridesi, Dolap No: 177, Göz No: 3, Klasör No: 4669)

1. Savaş Durumu:

Boğazların savaş görevi bir sözle, Marmara Denizi'nde deniz üstünlüğünü elde bulundurmaktır. Boğazların kapadıkları sular, yalnız keni filomuzun seyrine ait olmalı, düşman buralara girememelidir. Türk filosunun esas dayanağı ve harekât üssü Marmara Denizi'dir, orada donanır ve açık deniz savaşlarına oradan gider.

Düşman, derin kolda hareket eden Türk filosunu karşılamak için geniş bir cephe ile Boğazların önünde yayılmasını ve savaş durumuna geçebilmesi için gerekli zaman ve sahayı sağlamak ister ve bunu önlemek de Boğaz topçularının ve kıyı bataryalarının görevidir.

Cesur ve girişken bir düşman (seferberliğini tedirgin edeceğini ümit ederse) Türk filosunun dayanağına, harekât üssüne nüfuz ederek basmak ister. İlk günlerde yapılan böyle bir baskın ona en büyük ve semereli başarıyı sağlar. Türk filosu ne kadar büyük olursa bu görev de o kadar çekici, azim ve şiddet de tabii olarak o kadar kuvvetli olur.

Boğazların ağır topçu bataryaları yalnız saf gemilerine, fakat ancak gündüz etki yapabilirler. Bu gemiler Türk filosunun karşı koymasına tesadüf etmedikçe geceleyin yalnız torpidolar ve set bataryaları önünde dururlar.

Küçük ve süratli savaş gemilerine gelince: Bu çeşit gemiler yalnız geceleyin yapacakları girişimlerde bir etki ve başarı beklerler. Bunlara karşı tek bir karşı koyma

mevcut olup, o da, ışıldaklarla beraber seri ateşli toplardır. Bu savunma araçlarının bütün Boğaz sularına hâkim bir kıyıdan diğerine kadar etkili olması gereklidir.

2. Deniz üstünlüğünü korumak için gerekli olan araçlar:
a. Girişlerde ağır toplarla donatılmış kuvvetli tabyalar.
b. İçeride liman filoları.
c. Dar yerlerde set bataryaları.

(a) Hakkında düşmanı mümkün olduğu kadar uzaktan (ve hattâ kendi bataryalarımıza zarar verecek mesafeye sokulmazdan önce) ateş altına almak için, girişte mümkün mertebe ileriye sürülmüş uzun ve ağır toplara ihtiyaç vardır. Ufukta gözüken düşman gemilerinin hedefleri karadan pek güzel keşfedilir ve görülür. Karadaki toplar ise, aksine denizden gayet az görünür veya hiç görünmez. İdaresi yolunda ve düzenli olan her batarya, dakikada bir hedefin hakkından gelebilmelidir. Karada bir top, denizde bir gemiye eşittir (eski ata sözü). Bugün bile, eşit değer ve etkideki malzeme ile, savaş gemilerinin kıyı istihkâmlarına karşı başarılı savaş yapılmasını imkânsız duruma getirmek bugün dahi önemini korumaktadır.

Eğer dış bataryalarla set bataryaları arasında, ağır topların ateş menzilinden hariç ve düşmanın geceleyin karşı koymadan yanaşıp durabileceği bölgeler mevcutsa, dahile doğru diğer kuvvetli tabyalara ihtiyaç vardır.

(b) Hakkında: Liman filosunun görevi, gemilerin gelip geçmelerini gözetlemek ve karadan keşfedilemeyen şeyleri haber vermektir. Bu filoların, kesinlikle savaş kudretini haiz olmaları şart değildir.

(c) Hakkında: Çanakkale gibi en dar yerde geceleyin bile düşmanın ilerlemesi önlenebilmelidir. Girişten ortalama 22 km. gerideki (Çanakkale - Kilitbahir) mevkiinde Boğaz'ın genişliği 1400 m. olup, iyi ışıldıklarla tam olarak aydınlanabileceği için, bu durdurma işi mümkündür ve bu en çok amaca uygun olarak şu şekilde yapılabilir.

Torpido bataryaları ile çabuk ateşli bataryalar, eğer kullanılmayacaklarsa, gündüzden geride gizli yerlerde tutulmalıdırlar.

Bütün set bataryalarının yalnız bir kıyıda veyahut her iki kıyıda bulunması eşit olup, bundan dolayı önemsizdir.

3. Teşkilât: Ağır topların tek başına hâkim oldukları zamanlar artık geçmiştir. Çabuk ateşli silahlar, torpido bataryaları, ışıldak (belki yakında hava araçları), aynı değere sahiptirler.

Kıyı istihkâmları, bugün birinci derecedeki sınır istihkâmları kadar, gerek subay ve er, gerekse gereç yönünden savaşa hazırlık dereceleri yüksek ve ileri olmalıdır. Kıyı istihkâmlarının görevleri belirli ve sürekli bir birlik tarafından yerine getirilmesi ve birliklerin yalnız bir makama (topçusu Harbiye Nezaretine, mayını Bahriye Nezareti'ne değil) bağlı bulunması gereklidir. En çok düşünülecek ve esaslı nokta, bütün savunma kuvvetlerinin bir elde toplu bulunması, hazar ve seferde kıyıyı ilgilendiren hususlar için yalnız bir arzu ve emelin hâkim olmasıdır. Müfettiş gibi, tugay komutanı gibi komutanlıklar gereksiz ve bunların çokluğu mantıksızlıktır. Hazar ve sefer hizmetlerinin yalnız ve daimî bir komutana verilmesi arzu edilir.

İleride kıyı istihkâmlarının komutanları kıyı topçularından seçilerek tayin edilmesini teklif ederim. Pek önemli olan bu teşkilâtı mükemmele mıntıkayı hali hazırda mefkuftur.

4. Girişte Ağır Topçu Sahil İstihkâmları:

Bugün Boğaziçi ve Çanakkale'de mayınlarla beraber mevcut olan istihkâmlar ve savunma araçları, benim fikrimce, cesur ve girişken bir düşmanı Boğazlardan geçerek İstanbul'a girmekten alıkoyamazlar. Çünkü burada, toplar ile tabyaların sayısı değil, tabyaların kudret ve sağlamlığı, toplarla cephanenin cinsi ve nitelikleri, subay ve erlerin terbiye ve ustalığı ve özellikle berkitme yönteminin izlediği amaç ve ulaştığı olgunluk derecesi önemli ve etkilidir.

Hâli hazırda her tabya, kullanılışa elverişli ve elverişsiz topların bir araya gelmesiyle bir müze halini almıştır. Ateş idaresi kıttır; bundan dolayı yalnız ses ile mümkündür.

Tabyaların komuta yerleri ile bağları yoktur. Bu haller sonucunda, düşmanın bir zorlu baskını halinde ona yetişebilen veya yetişebileceğini ümit eden bütün toplar ve tabyalar, hedef bölümlenmesini düşünmeden ve bir plana uymadan ateşlerini gelişi güzel düşmana çevirecekler ve fakat zarurî olarak hiç bir hasar yapmaya muvaffak olamayacaklardır. Çünkü aynı bataryadaki çeşitli çap ve uzunluktaki toplar birbirinin ateş intizamını güçleştirirlerse, çapları, uzunlukları ve hatta kumanda ve eğitimleri çeşitli olan bataryaların birbirini ne kadar taciz edecekleri düşünülmelidir.

Bundan dolayı en önce düşünülecek nokta, kendilerinden bir hizmet ve yarar umulmayan bataryaları hemen kuruluştan kaldırmak, bunların subay ve erlerini etkili bataryalara vermek, bazı topların yerlerini değiştirerek hiç olmazsa her bataryanın toplarını aynı cinsten düzenlemek gerektir. Bundan sonra da yeni tahkimat için elde bulunan toplardan kaçından ve hangilerinden yararlanılabileceğini belirlemek gerekir.

Çanakkale Boğazı'nda elde bulunan çeşitli toplar arasında methal savunmasına elverişli olanlar, yalnız 35 çap uzunluğundaki 24 cm. lik toplar ve yine 35 çap uzunluğundaki 35,5 cm. lik toplardır. Bununla beraber bunların dahi sürat, dolduruş ve çabuk nişan alma tertiplerinde bazı önemli değişikliklere ve yeniliklere ihtiyaç vardır. Gerek 35,5'luklar, gerek 24'lükler, şimdi olduğu gibi yine döner kundaklı olarak kalacak olurlarsa, ancak sınırlı bir etki bölgesine sahip olurlar.

Buna karşılık, Boğazlardaki topların adedini ve koruyucularını çoğaltmak gerektir. Halbuki merkezî kundak üzerine konmuş ve döner olarak değiştirilince, gerek malzeme ve gerekse erlerden tasarruf etmek ve daha geniş bir etki bölgesine sahip olmak imkânı daima mevcuttur.

Herhalde Boğaz girişinde bir büyük istihkâm meydana getirmek ve kıyıların her iki tarafını berkitmek ihtiyacı vardır.

Çanakkale Boğazı için en büyük değer ve önemi,

Gelibolu yarımadasının güney köşesine atfetmek, tahkim ederek elde bulundurmak, amaca daha uygundur. Çünkü orada toplar daha büyük ve geniş bir atış sahasına sahip olurlar. Düşmanı oradan daha çabuk ve daha erken yakalayabilirler. Kumkale daha zayıf bir tabya halinde kalabilir.

5. Liman Filosu: Şimdiye kadar her tarafta düşünülen ve uygulanan planlar, düşman filosunu uzak tutmak için mayınların yeterli olacağını kabul etmişlerdi. Fakat ben her iki Boğazın ve buralardaki mayın gereçlerinin durumlarını çok dikkatle tetkik ve inceledikten sonra, Boğazların etkili bir mayın savunmasına elverişli olmadıkları kanısına vardım. Çünkü boğazlar pek derindir, akış sürati her zaman şiddetini değiştirir. Ve bu durum her mayına kendini gösterir ve bazen etkili olmayacak surette faaliyet güçleri üzerinde etki yapar.

Giriş yeri ile en dar yerler arasındaki deniz kısmı liman filosuna bırakılmalıdır. Şimdilik Çanakkale için sekiz gemiyi yeter görüyorum. Hava ve deniz izin verdiği sürece asıl dayanak noktası Seddülbahir'de bulunacak ve bazı hallerde dar yerlerde de bir sığınak kurulacaktır.

6. Dar Yerlerde:

a. Giriş yerindeki bataryalar ile Boğaz kısmı yeter derecede ateş altına alınamazsa bazı ağır bataryalar.

b. Işıldaklar ve set bataryaları.

a. Hakkında: Boğaz içinde bataryalar gerekli mi değil mi? Bunu giriş yerindeki bataryaların tesisinden sonra kesin olarak tayin etmek olanağı vardır. Kilitbahirdeki bataryalardan biri topların mevkii değiştirildikten sonra bu amaca yetecek gibidir.

b. Hakkında: Dıştaki ışıldaklarla daha geride set bataryalarının mevkileri için aşağıdaki yerler uygun görünmektedir:

(1) Dış ışıldaklar yalnız 1.200-1.500 metre genişliğindeki deniz sahalarını aydınlatmaya zorunlu oldukları için Çanakkale'de Kilitbahir mevkii.

(2) Set bataryaları için mevkiler, Çanakkale, Mecidiye, Köseburnu. Torpido bataryaları için en elverişli atış mevzileri, deniz kenarındaki toprak veya taş siperli tümseklerdir.

7. Torpido Bataryaları (Şekil: 2):

Çanakkale'de torpidolar depo edilir. Savaş halinde atışa hazırlanır. Bir gemi ile istasyonlara taşınır. Burada torpido atıcı kovanlara yerleştirilerek raylar üzerinde mevzilerine getirilir ve muharebe başlıkları konur. Fünyeleri ise, son dakikada kullanılacakları zaman dışından vidalanır. Atış mevziinde torpido bataryaları, çabuk ateşli top bataryalarının yanı başında bulunurlar. Fakat mümkün olduğu kadar alçakta ve su kenarında, harice karşı çabuk ateşli top bataryalarının kendilerine göre yüksek olan mevzi ve siperiyle gizli olarak bulundurmak pek uygundur.

Torpidoların çıkış anında suyun başındaki derinlikleri 6-8 metre olmalıdır. Her torpido bataryası için dört kovanı ve sekiz torpido yeterlidir. Her bir torpidoya 80 kg. imlâ hakkı kâfidir.

8. Işıldaklar:

150 cm. çapında sekiz adet ışıldak kullanılacağı gibi, iki adedinin de yedek olarak tutulması gereklidir. Işıldakların konacağı yerlerin en iyisi, bataryaların 100 metre yakınıdır. Ya batarya buradan veya ışıldak bataryadan idare olunur.

9. Çabuk Ateşli Toplar:

Boğaz'da 4 adet 40 çap uzunluğunda 15 cm. lik çabuk ateşli toplardan altı bataryaya ihtiyaç vardır. Bu çeşit toplar birinci derecede gece atışlarına mahsus oldukları için düzenleri ona göre olmalıdır. Bunlarda yarı barut hakkı ve tahrip danesi kullanmak tavsiye edilir. Çünkü, büyük barut hakkı ile atışta fazla alevden erlerin gözleri fazla kamaşacağı gibi, namlunun fazla etkilenmesinden vuruş ihtimâli de azalır.

Amiral Schack (Şak)

28/6/1914
(15 Haziran 1330)

KAYNAKLAR

Armaoğlu, Fahir, 20. Yüzyıl Siyasî Tarihi 1914-1980, Ankara 1983;

Batlett, Ellis Aşmit, Çanakkale Harekat-ı Bahriyesine Dair İfşaat, çev. Rahmi; İstanbul 1331.

Bayur, Yusuf Hikmet, Türk İnkılabı Tarihi, Cilt II/3, II/4, III/1, III/2, Ankara 1951, 1952, 1953, 1955.

Belen, Fahri, Birinci Cihan Harbinde Türk Harbi, 1914 Yılı Hareketleri, C.I, Ankara 1964

Belen, Fahri, Çanakkale Savaşı, İstanbul 1985.

Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi Çanakkale Cephesi, 25 Nisan 1915 Arıburnu Çıkarması, 27'nci Piyade Alayının Karşı Taarruzu; 19.uncu Tümenin Bu Karşı Taarruzu Desteklemesi, Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Yayınları Stratejik ve Taktik Sonuçlar Serisi No. 4, Ankara 1976;

Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi, 1'inci cilt Osmanlı İmparatorluğu'nun Siyasî ve Askerî Hazırlıkları ve Harbe Girişi, Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmî Yayınları Seri No.3 Ankara 1970;

Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi, VIII.'inci cilt, Deniz Harekatı, Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmi Yayınları, Seri No.3 Ankara 1976.

Con, (Amiral), Çanakkale'nin Tahliyesi, çev. Hüsamettin, İstanbul, 1333.

Çanakkale Tahkik Heyeti, Çanakkale Raporu, Çev. Hüsamettin, İstanbul 1333.

Danişmend, İ. Hami, İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi Cilt IV., İstanbul, 1948.

De Robeck, Amiral, Çanakkale'de İngiliz Ordusunun 1 Temmuz 1915 Tarihli Raporu, çev. Rahmi, İstanbul 1331.

Esat Paşa'nın Çanakkale Anıları, yay. İhsan Ilgar, İstanbul, 1975.

Fahri, M., Çanakkale Muharebelerinden Çıkartma Hususunda Alınan Dersler, İstanbul 1933.

İslâm Ansiklopedisi, Çanakkale Mad. Cilt, III.;

Karabekir, Kâzım, Cihan Harbine Neden Girdik, Nasıl Girdik, Nasıl İdare Ettik, C.II, İstanbul 1937.

Kurtoğlu, Fevzi, Çanakkale ve 18 Mart 1915, İstanbul 1935.

Mengül, Sabri, Türk Boğazlarının (Çanakkale ve Karadeniz) Tarihi, İstanbul 1937;

Oglander, C.F, Aspinal, Büyük Harbin Tarihi, Çanakkale-Gelibolu Askerî Harekatı, C. I-II, çev. Tahir Tunay, İstanbul 1939.

Sanders Liman von, Türkiye'de Beş Sene, Dersaadet, 1337.

Tekindağ, M.C. Şehabettin - Darkot, Besim, Çanakkale mad., İslâm Ansiklopedisi, c.III.

Türk Ansiklopedisi, Çanakkale Seferleri mad. cilt XI.,

Türkgeldi, Ali Fuad, Görüp İşittiklerim, (2.bs.); Ankara, 1951.

Ünaydın, Ruşen Eşref, Mustafa Kemal Çanakkale'yi Anlatıyor, İstanbul 1981.

Vedel, Emil, Çanakkale'de Bahriyelerimiz, çev. Ahmet Lütfullah, İstanbul, 1332.

Wilson, H. W, Büyük Harpte Deniz Muharebeleri, çev. Dz. Bnb. Lütfi Talat, İstanbul 1931.

Yeni Mecmua, Çanakkale, Özel Sayı , 5-18 Mart 1331-1915

5. KİTAP

ÂŞIK VEYSEL

21 Mart 1986 Cuma günü
Tercüman *'la birlikte*

Hergün çekiliş,

hergün yüzlerce

ikramiye

Tercüman'ın yeni formülü:

HEM OKU,
HEM KAZAN

Her biri birer kültür hazinesi değerinde olan kitapların kapak içlerindeki özel numaralar size bir hafta içinde

MİLYONLARCA LİRALIK HEDİYE KAZANMA ŞANSINI DA GETİRİYOR

HER KİTAP İÇİN HER GÜN BİR ÇEKİLİŞ, BİR ŞANS...

OKUYUN KÜLTÜRÜNÜZ ARTSIN...
KAZANIN EKSİKLERİNİZİ TAMAMLAYIN

5. KİTAP: AŞIK VEYSEL

Hayatı ve şiirleri